

ADATTÁR

Adatok Nagyenyed XVI—XX. századi helyneveinek ismeretéhez.

Néhány éve foglalkozom már Erdély Székelyföldön kívüli helynévtörténeti anyagának gyűjtésével. Az E. M. családi levéltárai, a református egyházi és más levéltárak gazdag kutatási területet nyújtottak és sok olyan történeti jellegű kérdés egyetlen megoldási lehetőségének bűvös kulcsát mutatták meg, és úgy hiszem mutatják meg ezután is, melyeknek kétes értékű megoldásához eddig csak elmélet-kedvelőink jóvoltából jutottunk. Kisebb-nagyobb megszakításokkal folytatott kutató munkám eredményeképpen ma már elég bő történeti helynévanyag áll rendelkezésemre. Külső körülményeim alakulása folytán legutóbb a Maros vidékén a jelenkori anyag gyűjtéséhez is hozzákezdhettem, de, sajnos, csak egyetlen települési egység, Nagyenyed, helyneveinek összegyűjtését végezhettem el; azt is csak megközelítő teljességgel. Mivel e városra vonatkozó történeti anyagban mutatkozó hiányokat 1932. őszén a kolozsvári állami levéltárban és utóbb a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában kiegészítettem, most egész Közép- és Felsőerdélyre kiterjedő, különösen Nagyenyedre vonatkozólag gazdagnak mondható helynévanyag birtokában kísérletet teszek e város XVI—XX. századi helyneveinek és az ezekből megállapítható helynévtörténeti következtetéseknek ismertetésére.

A gyűjtött anyag feldolgozásának munkájában úgy jártam el, hogy a vizsgálat alapjául szolgáló helynévanyagot a történeti alakok olvasata, illetve a jelenkoriak fonetikus lejegyzése alapján abéce sorrendbe szedve, a jelenkoriak közül a térképelteket arabs számmal láttam el. Ezeket a számokat a katonai térkép alapján készített és itt mellékelte térképvázlaton a megfelelő helyre írtam, a feldolgozásban pedig a számot a megfelelő helynév mögé []-be tettem. Utána ()-be a hely talaj- és gazdálkodási viszonyaira vonatkozó megjegyzéseim kerültek rövidített alakban. A helyneveknek a település-, nyelv-, földrajz-, gazdaságtörténet és helyrajz szempontjából érdekes okleveles adatait évszám szerinti felsorolásban az összefüggő okleveles rész kontextusában közöltem, hogy minden következtetésem ellenőrizhető legyen. Erre következő jegyzeteimben óvatos következtetéssel mindig arra törekedtem, hogy

minél több szempontra ügyelve minél teljesebb képet adjak arról, hogy mennyi tanulságot nyújthat egy-egy települési egység helyneveinek vizsgálata.

A szemléltetés, a helyrajzi viszonyok rögzítése érdekében mellékeltem dolgozatomhoz a térképvázlatot.¹ Figyelembe veendő azonban, hogy a melléklet csak térképvázlat-nak és nem kartográfiai követelményeket kielégítő munkának készült. A vázlaton a helyneveket helyettesítő számok alapján inkább a jelzett területrészek elhelyezkedési viszonyát, mint a pontos helymeghatározást keresse az olvasó. A számoktól kiinduló nyilak is inkább csak a kiterjedési irányt és nem a kérdéses helynek pontosan amúgy is meghatározhatatlan határát jelölik.

Ha külső körülményeim meg is akadályoztak abban, hogy a vizsgált város helynévtörténetének még pontosabb képét adjam, a lehetőségek korlátai között igyekeztem a gyűjtött anyagot pontosan és minél több szempontra ügyelve dolgozni fel. Azért, hogy e faladat annyira-amennyire sikerült, nem lehetek eléggé hálás Dezső Zsigmond ny. állami erdőfőtanácsosnak, aki a határ ismeretének birtokában készséggel segített engem a jelenkori anyag összegyűjtésében és térképelésében. Az E. M. és főként a kolozsvári állami levéltárban levő gazdag okleveles anyagra tanárom, Kelemen Lajos, hívta fel a figyelmemet. Illesse ezért mindkettejüket e helyen is köszönetem.

Nem áltatom magamat azzal, hogy e dolgozatnak nincsenek fogya-tékosságai, de magyarázatul és nem mentségképen jegyzem meg, hogy magyar helynévtörténeti részletmunkák nem állottak rendelkezésemre, a külföldi, főként német, munkákhoz meg elzártságom miatt nem juthattam hozzá. Fr. Geschwendt² kis füzeté is csak akkor került kezembe, miután gyűjtési módszerem csaknem teljesen kialakult. Tőle néhány, a térképelésre és feldolgozásra vonatkozó, pusztán technikai fogást tanultam. A germánisztikában való járatlanságom miatt le kellett mondanom néhány szász eredetűnek sejtett helynév származtatásáról.

Az alábbi gyűjteményben az előbb jelzett módszer szerint több mint három évszázad alatt előforduló háromszáz egynehány helynevet vizsgálok meg. E vizsgálatnak település-, népiség-, gazdálkodás-, és vízrajztörténet számára érdekes eredményeit is összefoglalom, bár e helyütt nem mélyedhetek az egyes részletkérdések beható vizsgálatába.

*

¹ A vázlatot Szabó T. Judith készítette.

² *Wie sammele ich Flurnamen?* A „Historische Kommission für Schlesien“ kiadása, Breslau, 1925.

Nagyenyed helyneveinek vizsgálata településtörténeti szempontból világosan mutat rá azokra a népelemekre, melyeknek a mai város kialakításában a középkor és újkor folyamán részük volt. E népelemek közül a magyar tekinthető ugyan városalapítónak, de a város fejlesztésének munkájában a germán (szász) elemnek is jelentős szerep juthatott. Alig korábban, mint a XVIII. sz. végén csatlakozott e két néphez egy harmadik, a város fejlődésében a legújabb időkig jelentős szerepet nem vívő nép, a román.

Ha e népelemek történeti jelentkezését vesszük vizsgálat alá, meg kell állapítanunk, hogy e város esetében az ösfoglaló, a települést kezdő elem a magyar lehetett. Az az őrhelyvonulat, melynek egyik láncszeméül az *Őrhegy*-et ismertük fel, valószínűvé teszi azt a feltevésemet, hogy kimutatható történeti adatok hiányában is e helyneveinket közel honfoglaláskorinak tartom. Nem kell elfelednünk azt, hogy e következtetésemnek, mint már jeleztem, a közeli Örményes, Maroskapud, a honfoglaláskori leleteiről híres Marosgombás és a közeli, honfoglaláskori magyar személynévét őrző (Maros) *Décse* neve egyaránt megadja a kétségbe nem vonható alapot. Talán a helynevek között szereplő *Sárvárdomb* (r. Cetăție) [51] is e korban keletkezett földvár emléket tartotta fenn. Az a körülmény, hogy a város felett levő legfontosabb hegy, az *Őrhegy* [15], és egy kivételével összes mellékreszeinek neve magyar eredetű, következtetésemet abba az irányba tereli, hogy a XII—XIII. században beköltöző frank, illetve szász vendégnépek (hospes) nem tudták a harcokban megfogyatkozott és kezdetleges, inkább falusi életet élő magyarságot a városból teljesen kiszorítani, hanem azzal együttélve, később beleolvadva, fejlesztették a későközépkor folyamán e helyet város-sá.

Ha vizsgáljuk e helyneveket, az *Őrhegy* név után legfeltűnőbb a *Frankút* név, mely még ma is a *Bükkös-laposára* [33] kígyóvonalban kapaszkodó út környékét jelöli. Analogiák alapján tudjuk, hogy az Erdélyszerte divó *Bolgármező*, *Oláhút*, *Oláhhatár*, *Orosz út*, *Valea Rușilor* (= *Oroszok völgye*), *Cărarea Tatarilor* (= *Tatár ösvény*), *Tatárok útja*, *Tatár ösvénye*, *Török útja*, *Ali basa útja*, *Szászok útja*, *Szászút*, *Valea Ungurilor* (= *Magyarok völgye*) és hasonló helynevek mindig egy-egy, a kérdéses helység életében megrázkódtató jelenségre jutott népfaj pusztító útját vagy egyáltalában elvonulási irányát, illetve megtelepedési helyét jelzik.³ Kézenfekvő következtetés tehát, hogy a *Frankút* helynév is talán azoknak a moseli frankoknak nevével hozható összefüggésbe, akik a Maros és Olt szegletét a szászsággal együtt, mint telepesraj, még a XII. század folyamán megszállták.⁴ Hogy Nagyenyeden csakugyan voltak frank telepések, arra már Bitay Árpád is rámutatott.⁵

³ Vö. részben Bogáts Dénes: *Háromszéki helynevek*. Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára, Sepsiszentgyörgy, 1929. 52. s köv. l.

⁴ Hóman—Szekfü: *Magyar történet* I. 403.

⁵ V. ö. *Mit jelent Enyednek a neve?* Enyedi Hirlap. 1931. ápr. 5. sz. 6. l.

Másik, a településtörténeti megjegyzésekhez szorosan hozzákapcsolódó jelenség az, hogy az összes idegen hangzású, nagyrészt szász eredetű helynevek vagy szőlőhegyet jelölnek, vagy azok közelében levő utcát. Ilyenek: *Gálprigy* (szö.), *Gerepen* (szö.), *Grintyen* (szö., gyü.), *Herlos* vagy *Hellos* (szö.), *Herzsa* (szö.), *Varcagás ucca*, és *Tót ucca* (?). Egyetlen kivétel a *Göblehem*, mely sz.-t és k.-t jelöl. Ha hozzászámítom ehhez azt, hogy e szőlőhegyek a város határának legjobb szőlőtermő helyei, nem állapíthatók meg mást, mint hogy Nagyenyed mindmáig híres szőlőgazdaságának megalapítói azok a rajnamenti (!) szászok voltak, akik a frankokkal közel egyidőben, talán még a XII. század, legkésőbb a XIII. sz. közepén telepedtek meg itt, de amazoknál sokkal jelentősebb, a későközépkor, sőt újkor folyamán is szinte napjainkig fontos településtörténeti tényezőt képviseltek.⁶ Nem feledhető el azonban az sem, hogy a szőlőtermelés szempontjából minden más szőlőterülettel vetekedő *Órhegy* és mellékrészeinek nevei, a XVII. sz. második feléig visszamenő adataink tanúsága alapján, kétségtelenül magyar eredetűek. Az egyik, előbb *Szenterzsébet*, ma *Érszébetpuszta* neve legalább is közvetlenül a reformáció előtti időkre utal, hisz azután szentek nevétől származó helynév keletkezése, olyan erős protestáns helyen, mint Nagyenyed, szinte elképzelhetetlen volna. A reformáció, mint Bogáts Dénes⁷ fejtegetéséből is tudjuk, természetszerűleg inkább elpusztította, átalakította ez idegen neveket, mintsem újabbaknak keletkezését segítette volna elő. Minden arra mutat, hogy a szőlőtermelés már a későközépkorban és azon túl még inkább nemcsak a szászság, de szinte azzal egyenlő mértékben magyar kézben is volt. A XVII. század második felénél később nem keletkezhetett *Békamál*, *Farkaspatak*, *Batizné vápája* és *Sompatak* helynév is e következtetést támogatja.

A szőlőgazdálkodás terén mutatkozó szász prioritást hathatósan ellensúlyozza az a figyelemreméltó körülmény, hogy Nagyenyed határában, az újabb eredetű *Gróman-tó* nevet kivéve, csak egyetlen olyan idegen származású helynév (*Göblehem*) van, mely őstermelésre használt területet jelöl. Az összes sz., k. és l.-re vonatkozó helynevek magyar eredetűek úgyannyira, hogy jelölésükre a környék-, és helybeli románság is a magyar nevet, helyesebben annak származékát használja.⁸ Mint láttuk, alig van olyan határrész, melynek jelzésére párhuzamos magyar-román elnevezés lenne. Az erdőnevek között is a *Herzsa* valószínűleg szász eredetű nevet kivéve az újabban keletkezettnek bizonyult *Bumező*

⁶ Nagyenyeden a Várban ma is van még szász evangélikus templom, bár hiveinek száma nagyon kevés.

⁷ I. h. 52.

⁸ Egy 1780-as birtokösszeírásban a következő tanuk szerepelnek: *Oltyan Mate* (35), *Serbán Gavrilla* (46), *Serbán Mihaila* (51), *Berar Dumitru* (40), *Lopogyan Togyer* (46), *Mokán Togyer* (40), *Nemes Juon* (34), *Popa Angyel* (36), *Girbován Vaszília* (36), *Vosunár Togyer* (40), *Szász Juon* (36) és *Muresan Indre* jobbágy. [A zárójelbe tett számok a körülbelüli (circeiter) életkorra vonatkoznak.] Ha román helynév lett volna, akkor — szokás szerint — ezt írták volna be az összeírásba, ahol pedig egyetlen sem szerepel.

és talán a *Csóra árka (Valea Ciorii)* tekinthető román származásának.⁹

A településtörténetre vonatkozó és azzal összekapcsolódó észrevételek mellett érdekes vonásokat szolgáltatnak a helynevek a város határának XVI—XX. századi külső változásaira vonatkozóan is. Az, hogy az északkeleti irányba haladó országot régebben a 78-as jelzés irányában és nem a mai helyén [61] haladt, csak azzal magyarázható, hogy a Maros [71] a 61-hez közelebb eső helyen folyva, állandó kiöntéssel fenyegethette ezt a területet. Ezért kellett a könnyebb, sík terep helyett az emelkedős és így közlekedés szempontjából nehezebb, oldalas, emelkedős részen vezetni végig a régi utat, mely aztán a múlt század második feléig megvolt. A közlekedés ilyenformán való biztosítása azért volt fontos, mert ez az út szolgált Marosújvárról az Alsómaros vidéke és főképp a környék felé irányuló sószállítás lebonyolítására.

E mellett azonban a városnak mind az alsó, a 62-től lefelé a 68-ig, mind a felső, a 61-ől 68-ig terjedő határának helynévanyaga vízrajztörténeti szempontból a jelenlegi helyzettel szemben felülről változások emlékét őrzi. Mint a helynevek egyenként való vizsgálata alkalmával kimutattam, a városvízrajz helynevei között három évszázadon belül 5—6 tó, 4 ér, 2 kút és 2 más olyan vízrajzi tényezőre vonatkozó név szerepel, melyek ma már vagy eltűntek, vagy egészen más jellegű területet jelölnek. A *Kádastó* [57] és *Feketető* [50]-nak csak a neve maradt meg; a *Kisfeketető*, *Lippai tó*, *Sulymos* vagy később *Solymostó* és *Barátok tava*¹⁰ eltűnt, mint vízrajzi tényező. Eltűntek a belőlük kivezető vagy a többi, határban levő erek (*Apahidi ér*, *Ér*, *Kadásér*, *Lippai tó ere*, stb.), el az Órhegy *Kecske kútja* is. A Búdöskútnak pedig csak a neve él, mint — *dülönév*. A jelenleg sz., k.-ból álló *Holtmaros* neve és méginkább annak régebbi *Holtvíz* alakja lassan elkülönülő, csak azután elhaló, kiszáradó Maroságot jelöl.¹¹ Természetes okokon kívül kétségtelenül gazdaságtörténeti, sőt közvetve szociális tényezők (népességszaporodás) is előidézhették ezt a változást, melyhez hasonlóként egyébként csaknem minden települési egység helynévtörténetének vizsgálata révén megállapíthatunk. E körülmény viszont arra utal bennünket, hogy a történeti földrajzon kívül a gazdálkodástörténet szempontjából se tartjuk megvetendőnek a helynévtörténeti vizsgálatot. Egészen más képet nyújt ugyanis egy terület gazdálkodás-, vagy — ha tetszik, általánosabban — gazdaságtörténeti képe, ha számításba vesszük a gazdálkodási térrénum *fizikai* lehetőségeit, mintha a *mai* helyzet meghamisító tükrében akarjuk e térrénum *multbeli* gazdálkodási képét magunk elé képzelni. A helynevek vizsgálata nagy segítség gazdaságtörténészeink számára, sőt bátran kimondhatjuk: a helynevek útmutatása nélkül lehe-

⁹ A kefelevonatok javítása közben vettem I. Szász Árpád útján a Nagy Zsigmond szíves sorait, melyekben általam eddig nem ismert két román helynévről, a *La hodinu* (olv. Lá hogvinu) és a *La bolovani* (olv. Lá bolovány) -ról, emlékezik meg minden közelebbi adat nélkül.

¹⁰ Ez utóbbi talán azonos a ma is moesaras területet jelző *Papok tava* nevű határrész nevével.

¹¹ Áradások alkalmával ma is a Maros itt tör magának a legnagyobb erővel utat.

tetlen megállapítani nagyon sok, gazdaságtörténeti szempontból jelentős mozzanatot.

Egyébként Nagyenyed gazdálkodási képe a XVII. sz. végétől a mult század közepe tájáig a gazdálkodási *forma* szempontjából nagyjában változatlan. Mint régebben Erdélyben mindenütt, úgy itt is a fordulós vagy nyomásos gazdálkodási forma dívott. A határt két-három fordulóra osztották és esztendőnként hol vetésnek, hol legelőnek (nyomás) használták. E gazdálkodási forma történeti helynévanyagunk tanúsága szerint csak a mult század végén, hihetőleg a tagosítás következtében adott helyet az újabb váltógazdálkodásnak.

Megjegyzendő, hogy a földmivelő elem a XVIII. sz. közepéig csaknem teljes kizárólagossággal magyar lehetett, mert az őstermelési területre vonatkozó helyneveink között, a már említett Göblehemen kívül, egyetlen idegen származású sincs. Ez állítástomat a helynevekből levonható következtetéseken kívül Ioan In. Klein de Sadu püspöknek erdélyi román egyházi összeírása¹² (1733) is megerősíti, hisz az összeírás Nagyenyeden egyetlen görög katolikus, illetve görög keleti egyházhoz tartozó lakóst sem említ. Egy 1780-as birtokösszeírás alkalmával szerepelnek először tömegesebben, nevükről ítélve nagyon különböző vidékekről idekerült román jobbágyok, mint tanuk, de a birtokügyi vallatásnál ezek is csak magyar illetve magyarrá vált neveket mondanak.¹³ A románság megtelepedési helye az akkor majorhelyekből álló *Felsőporond* [4], a *Várszeg utca* [3] vége illetve később a 8 környékén ma is népiesen *Oláhok uccájának* nevezett városrész lehetett. Az a körülmény, hogy Ioan In. Klein említett összeírása 1733-ban Felenyeden már román lakósságot említ, rámutat arra is, hogy a román lakósság első jelentkezésekor miért éppen a Felsőporond [4] és Varcagás ucca [3] végén azaz a Felenyeddal tőzsomszédos területen mutatható ki. A románságnak itt a XVIII. sz. végén kezdődő nagyon lassú térhódítása és mint földmivelő elemnek a magyarsággal való osztozkodása csak a magyar lakósság XVIII. században erőre kapó polgárosodásával magyarázható, melyet végeredményében a szászságnak az ipar és kereskedelem terén eddig megtartott vezetőszeropének csökkenése okozott. A gazdálkodó magyar elem egy része e tájt alakult át a földet csak *műveltető* iparos-kereskedő elemmé, és mint ilyennek jelentősége nemhogy csökkent volna, de egyenesen emelkedett.

A régebben beköltözőkődő szászság és magyarság — közzogi helyzetük és vérségi meghatározottságuk különbözősége miatt — nagyon sokáig alig vegyülhetett össze. Az előbbi telepedési helye kétségtelenül a 3,

¹² *Româniî din Transilvania la 1733. Conscriptia episcopului Ioan In. Klein de Sadu publicatâ dupa manuscrisul aflator în Muzeul Brukenthal din Sibiu de Nicolau Togan. Transilvania an. XXIX. és kiny. Sibiu (Nagy-szeben) 1898.*

¹³ L. fennebb. Az 1760-as *Kukuruz láb* és az 1765-ös *Serbán Gábrila réttye* nem tekinthető korát túlélte helynévnek, hisz az előbbi csak a gazdálkodási forma következtében állandóan változó földterület gazdálkodási minőségét jelzi, a másik pedig *élő* személy nevéből képzett, kérészetű helynév. Csakugyan egyszeri említés után mindkettő nyomtalanul el is tűnik.

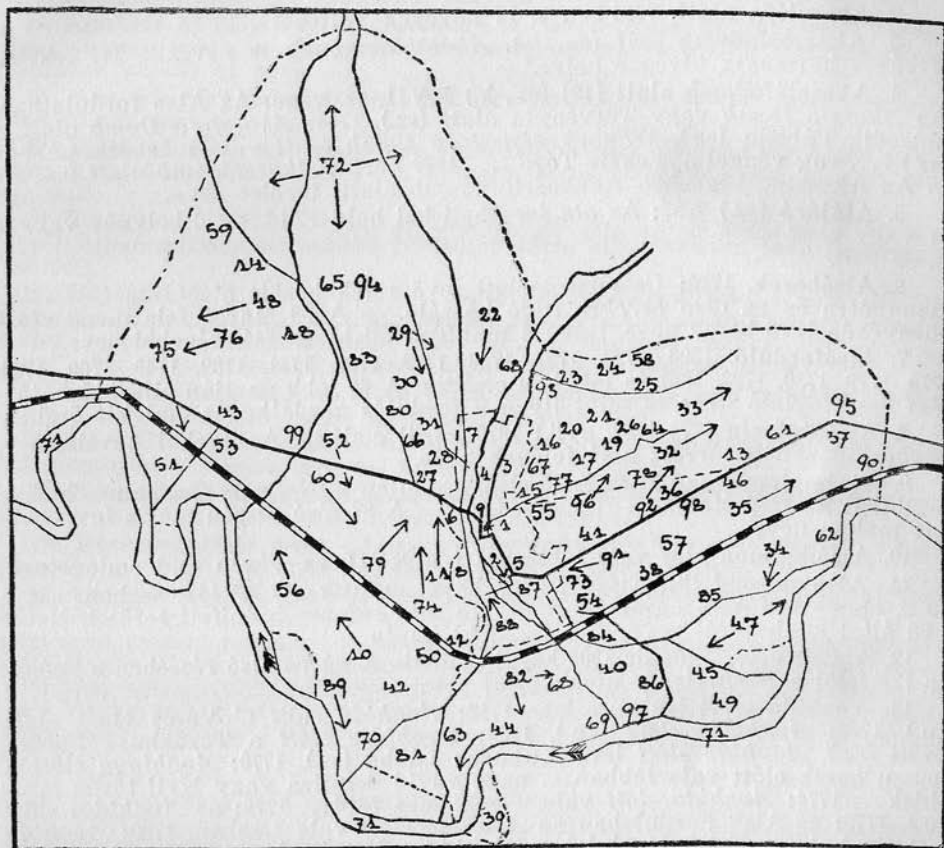
talán a Vár környéke és a 7 lehetett. A magyarság viszont az 5-ön kívül a 6- és 8-ban lakhatott. De az együttélés, a közös sors nem sokáig tűrte meg ezt az elkülönülést; az élet és a közös küzdelmek eggyéforrasztó hevében a két népelem keveredésének természetszerűen be kellett következnie. Hogy ez a végleges egybeolvadás a magyarság „javára“ történt, az egészen érthető, hisz a XVII. sz. második felében a városba áthelyezett, előbb gyulafehérvári főiskola kulturális súlyt és jelentőséget elsősorban a magyar elemnek és nem a szász műveltségi központoktól távolra szakadt szászszágnak juttatott.

E kérdésnek még ilyen futólagos vizsgálata is talán már túlvezetett azon a határon, mely szoros értelemben véve a helynévtörténetíró céljai közé tartozik. Magam ezzel inkább csak arra mutattam rá, hogy a helynévtörténetnek, mint a külső, szinte egészen csak a fizikai tényezők vizsgálatára vonatkozó segédtudománynak, a történeti szociológiával, népességtörténettel és művelődéstörténelemmel mennyi kapcsolópontja van, és milyen szétfolyóak azok a határok, melyeket a településtörténetben és általában a történetírásban az anyagi és szellemi tényezők között megvonhatunk. Kívánatos volna e városra vonatkozó további kutatás és általában az erdélyi helynévtörténet művelésében ennek az elynek minél messzebbmenő érvényesítése.

Nagyenyed.³

Román neve: *Aiud*.

Szász neve: *Straszburg és Enyeden*.⁴

Nagyenyed belsejének és határának vázlatos térképe.

³ Nevére vonatkozólag a következőket jegyzem meg: Enyed nevét Gombocz-Melich (*Etymologiai Szótár* I. köt. 1566. l.) az *Enes, Enyesd, Eny, Ény, Iny* helyneveinkben és társaikban meglévő *En* alapszó -d képzős származékának tartja. A másik, *Enyed* < *Egyed* < *Aegidius* származtatást az idézett forrás helyteleníti, mert *Enyed* helyeink nevének nincs *Egyed* változata. Ez kétségtelen; a gyűjteményemben levő 1765-ös *Felegyed* alakot mint későit és egyedülállót alig lehet ellenbizonyíték gyanánt felhozni. (L. még az i. h. *Enyed* címszó alatt.)

⁴ L. Lipszky *Repertoriumát*.

1. **Akasztódomb** (sz.)⁵ 1680: az Tövis Uca végén az *Akaszto domb* (sz.) XVII. sz. vége: Az Also fordulo(ban) Az *Akaszto Domb* vagy Törvény fa alatt (sz.) 1802: az *Akaszto Dombon* (ku.) — Az 1680-as adat szerint a Tövis utca [6] végén a Kakasdomb környékén levő kivégzőhelyet, a főbbi szerint a 12 feletti dombot hívták így. Ez utóbbi hely a városon kívül eső rész volt, de a 8 felőli oldalán újabban az ideépített házak és a hozzájuk tartozó kertek állanak.

2. **Akasztófa alatt**. 1784-ben a 12 nevének változata.

3. **Akasztófadomb** [46] (sz., k.). *Akasztódomb*nak is nevezik. Itt lehetett a város harmadik kivégző helye.⁶

4. **Akasztófadomb alatt** [12] (sz., k.) XVII. sz. vége: Az Also fordulo(ban) Az *Akaszto Domb* vagy Törvényfa alatt (sz.). 1764: *Akasztofa Domb alatt* a' második Lábban (sz.), 1779: az *akasztofa Domb alatt* valo második Lábban (sz.) rug véggel a' Fekete Tóra ... 1870 körül: *Akasztódomb alatt* (sz., r.). — Az Akasztó-, régebben Akakasztófadomb alatti terület neve.

5. **Alájáró** (sz.) 1693: Az *ala jaro* beli két hold Föld. — E helynév vagy a 61 vagy a 62-ből a határ alsó részébe vezető utak valamelyike melletti föld neve volt.

6. **Alsóberek**. 1736: Csombord előtt levő rétek között a' Maros Gázlojára menő útra és az *also berekre* rugó kaszáló. — A 63 Maros fele menő része környékén levő berek neve, talán a mai Telegdi berek [44] régebbi neve.

7. **Alsóforduló**. 1693, 1725, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1749, 1760, 1765, 1775, 1779, 1780, 1792, 1801 és 1818-ban említik. A 68 jobb partján elterülő határ-rész összefoglaló neve és mint ilyen a fordulás gazdálkodás emlékéét őrzi.

8. **Alsólövőszín** [77] (szó, gyü.) 1870 körül említik. A régebbi Levélszín v. Lövőszín nevű határrész alsó felének neve.

9. **Alsómalom** (ma.) 1729: Az Felső Fordulón a' Ne(me)s Collegium kertye végib(en) az *alsó Malomra* rugóban (sz.). — A 87 alsó részén ma is így nevezett malom neve.

10. **Alsómalmon alól való lábban**. Itt a XVII. sz. végén sz.-t emlegetnek.

11. **Alsó porond** [9]. Először 1900 körül említik. A XVIII. sz.-ban, sőt a XIX. elején is főképp majorhely volt. Ma már egészen beépített terület. Nevét a 68 által odahordott *porondról* (hemok) kapta.

12. **Alszeg ucca**. Először 1900 körül említik. A város alsó részében a Szénatér [2] felől a Szentkirály utcához [8] vezet.

13. **Apahida előtt** [49] (sz., k.). 1753: *Apahida előtt* a' Veres Mart alatt (ku.). 1765: *Apahidja előtt* (ku.). 1769: *Apahidja előtt* a Törökbuza Földek között (sz.), *Apahida előtt* lévő Kukuruz Lábbá (sz.). 1770: *Apahigya előtt* a Hosszu berek előtt valo lábban... negy rövid delnitza vagy Nyil török buza földek... 1774: *Apahida előtt* valo Terek buza föld... 1775: az *Apahidja előtt* (ku.). 1779: az Also Forduloban az *Apahida előtt* valo Lábban. 1780: *Apahida előtt* (ku.). 1792: Felső Forduloban *Apahida előtt* (ku.). 1817: *Apahidja előtt* (ku.). 1870 körül: *Apahida* és *Gombás előtt* (r., sz., e., l., szg., út, fz.). — A szomszédos Apahida község előtt a Maros jobb partján elterülő határrész

⁵ A talaj-, és gazdálkodási viszonyokra vonatkozó (-)be tett rövidítések a következők: á. = árok, be. = berek, bu. = búzaföld, e. = erdő, f. = folyó, fz. = fűzes, gyü. = gyümölcsös, k. = kaszáló, kt. = kert, ku. = kukorica, tengeri föld, l. = legelő, ma. = malom, mo. = mocsár, vizenyős terület, n. = nevű, nevezetű, p. = patak, r. = rét, szg. = sziget, szó. = szőlő és te. = temető. — A fahasznált forrásokat a gyűjtemény végén összesítve, évszámos felsorolásban közlöm.

⁶ Három évszázad folyamán három kivégzőhely neve is szerepel. Ez csak úgy képzelhető el, ha az 1680-as, a XVII. századvégi és az utóbbi helynevet a történeti sorrendben egymás után használt kivégzőhelyek nevének tekintjük.

neve. Az *Apahidja* féle alakok világosan mutatják, hogy a község neve, miként a kolozsmegyei *Apahidá-é* is, az *Apáthidjá-ból* alakult.

14. **Apahidi ér** 1700—1701: in loco *Apahidi er* (vocato). — A 49-ben a XVIII. sz. közepén még meglévő ér neve. Mint alább kitűnik, a határnak ez a része nagyon mocsaras és tavas terület volt, sőt kis részében az ma is.

15. **Apahidi ér mellett**. 1744: Az *Apahidi Ér mellett* (k.). Az Apahidi ér környékén fekvő területre vonatkozó helynév.

16. **Apahida út** [45]. 1744: az *Apahidi Ut*. 1765: A Felső fordulóban a hideg kútnal az eren innét az *Apa hidja fele menő ut* mellett (r.). — A szomszédos Apahidára vezető út neve.

17. **Apahidi törökbuza földék**. 1765-ben említik. A 49-ben levő tengerit termő földek neve.

18. **Ágas hid**. 1769: az *Ágas hidra* rugo Lábba (sz.). 1780: Az *Ag hidra* rugo Lábba... az Mart alatt (sz.). — A 68 vagy 87-en átvezető ágból készült híd neve volt.

19. **Bagojjuk**. XVII. sz. vége: A *Bagoly Ljukban* Újfalu előtt (k.) 1732: Az *Bagolj Ljukban* (r.). — Valahol az 56-tól balra eső területen levő határrész neve volt.

20. **Bagojjuk** [47] (sz., k.) 1764: az Felső Fordulóban a Kádas taván belől az *bagoly Juk* felől (sz.). 1817: Az *Bagoly Jukba* (k.). — A közlő magyarázata szerint „régén a Holtmarosban erdő volt és baglyok jártak oda egérvadászni“. Állítólag innen származnék a Holtmaros e részének neve.

21. **Barátok berke** (k.). A 39-től balra, tulajdonképen a szomszédos, Csombordhoz tartozó terület régén az enyedi papoké volt.

22. **Barátok tava**. 1896-körül az enyedi határban Alsófehér vm. álló vizei között említik. A *Papok tava*-val azonosítható.⁷

22. **Baromvásártér**. A régi állatvásártér a 8 és 11 között volt; csak valamikor a század fordulón telepítették a 73 környékére.

22a. **Baromvásártér ueca**. A régi Baromvásártér mellett elvezető utcát nevezték így 1870 körül. 1900-ban *Baromvásár utcának* említik.

24. **Batizné vápája**. 1744: a Szent Ersebethi Szőlő végiben *Batizné Vápája* nevű Hegy alatt (sz.)... az ország Utyárol Nap keletre mennek (t. i. az itt levő földek) lábbal... — A 26 környékén levő részt jelölő, ma már eltűnt helynév. A „vápá“ talajmélyedés, kisebb teknőben lévő határrész neve. Különösen székelyföldi helyneveinkben gyakori, de a XVIII. században fel egész Máramarosszigetig, sőt Zemplénig használt helynévképző köznévfő volt. Eddig csak a keleti magyar nyelvterületekről, főként Erdélyből mutatható ki.⁸

25. **Berek**. 1765: A Felső Fordulob(an)... a *Berekre* rugo Lábban... Talán a Csókaberek [37] egyszerűbb neve volt.

26. **Betlen ueca** [1]. 1900-ban említik e néven először. A régi Miriszlói utca Bethlen Gábor fejedelemről elnevezett részének neve.

27. **Békamál** [66] (gyű., r., sz.). 1870-ben a *Békamáli út* nevében fordul elő először. Számításba véve azt, hogy e helynév második tagja a déli, verőfényes, rendszeren szőlőtermesztésre alkalmas *oldalt* jelentő „máli“ szó a XVIII. sz. második felében már elavult, a helynévnek ennél előbb kellett képződnie. Ma a jelentés szempontjából értelmetlen utótagot *máj* (Békamáj)-nak is ejtik.

28. **Békamáli út**. Az Ebháton [28]-át a Békamálba [66] vezető út neve.

29. **Birögödre** (e). A Bükkös [32] egyik részének neve.

30. **Bogácsos**. [82] (kt., k., sz.) 1731: a *bogácsban* a felső lábban az also fordulóban... 1732 és 1760: *Bogancs* 1740, 1753, 1761, 1765, 1769, 1780 és 1797: *Bogantsos* és *Bogántsos* (sz.). 1870 körül: *Bogácsos* (sz., út, ház, r., e.). —

⁷ Vö. *Alsófehér vm. monographiája*, Nagyenyed, 1896. I. 100.

⁸ Hefty Gyula Andor: *Térszíni formák a magyar népnyelvben*. NYR. XL:155 és Nyelv. Füz. 66. sz. 45.

Eredetileg a ma *Nagy- és Kisbogáncsos*-nak is emlegetett területnek bogáncsban gazdagnak kellett lennie; neve innen származik.

31. **Borsóföld.** [22] (sz.) 1763: a Csere Molom felett lévő *Borsó Föld* nevű Törökbuza. 1765: A *Borso föld*(en) a Csere Malom felet. 1769: a *Borso Föld*-en (ku.) 1780: A' *Borso földön* fenn a' Laposon (sz.) 1870: körül: *Borsóföld* (sz.) — A közlő szerint sovány terület; bükkönyt és zabot termelnek rajta.

32. **Borsóföldoldal.** (sz.) 1769: *Borsoföld oldalba* (sz.). — A 22 oldalas részének neve.

33. **Bulgár árka.** A Szabaderdőben [72] levő árok neve. Erdélyben, talán román hatás alatt, gyakran ejtenek a *bolgár* népnév helyett *bulgár*-t a magyarok is. A helynév ezt a *bolgár* v. *bulgár* népvétet őrzi.

34. **Bunezo.** [59] A Herzsa északos oldalának része a szomszédos román lakosságu Gorbó felé. A közlő szerint a Herzsa erdő [14] egyik részét csak a múlt század második felében nevezték el így. A Gorbó felé vezető út mellett állítólag egy korcsma állott, ahol a hazafelé menő falusiak jól töltötték az időt. Ezért a korcsma a *bunä ziu*a (= jó nap) nevet kapta. A nyelvjárásban ez *bunä zoa*-nak hangzik; ebből a magyarban a diftongus elmaradt és így a helynév a magyarban *Bunezo* (Buänzo > Bunezó) alakban használatos. Bár a közlő magyarázata kissé erőltetettnek látszik, a helynév román eredete kétségtelen; a származtatás is helytálló lehet. Az ilyen helynévre már a XVII. sz. második felében van példánk. Ugyanebben a megyében a magyarigeni járásban fekvő Sárd (r. *Sard*) község helynevei között a következő alakban fordul elő:⁹ 1670: *Bunoozo uttza* v. alább: *Bunazó utza* végében ... edgy Fundusotskát bir...; a' *Bunazóban* (szö.). 1684: *Bunazó* (sz.), a' *Bunazóban* és a' Tarloszerben (szö.). Radnóton (Kisküküllő vm.) 1722-ben *Banezo* alakban említik.¹⁰ Marosbogáton meg 1778-ban *Bunadzo* nevű pusztá szőlőlőről emlékeznek meg.¹¹

34a. **Burg.** A 3-ban levő br. Kemény és Zeyk kuria közszájon élő neve.

35. **Buzapiac.** 1677: a' *buza piaczon*. 1726: a' buza Piattz. 1738: *Buza Piatz*. 1751: a *Buza Piatzan*. 1765: a *Buza Piatz*. 1769: a *Buza-Piatzon*. — A 9-es szám alatt az útkereszteződésnél levő Vár mellett máig is főként gabonaeladásra szolgáló piacrész neve.

36. **Buzapiacsor.** 1775: A *Buza Piatz Soron*. — A Buzapiac egyik oldalán levő házsor neve.

37. **Buzapiacszer.** 1749: *Buza Piatz szer*. 1782: a' *Buza Piatz szerben*. — A Buzapiac nevének XVIII. sz.-beli változata.

38. **Buzapiac ueca.** 1710: az *Buza piac Utztzában*. 1725: *Buza piac utca*. — Talán a Kispiaeról a Bethlen kollégium mai épülete és a Vár között vezető kis utcarészletnek vagy esetleg magának az utcászerű Buzapiacnak neve.

39. **Büdöskút.** [38] (sz., k. l.) 1693: Az *Büdös Kutnal* (sz.). XVII. sz. vége: Amint az ország uttza(!)¹² Miriszlo felé megyen jobb kézre az *Büdös kutra* rugo labban (sz.). Az Tegla csürnel vagyon az *büdös kutra* és Varos Sates rétre rugo labban (sz.). 1870 körül: *Büdöskut* (út, sz., á., l. r.). — Valamikor kút lehetett itt; ennek neve, mint szokásos, dülő névvé vált.

40. **Büdöskút ere.** 1769: a *Büdös kut ere*. — A kúttal együtt a XVIII. sz. második felében még meglévő, valószínűleg a Maros felé folyó ér is eltűnt.

⁹ Vö. a következő nyomtatott forrással: *Az Fejérvári, Alvinczi Uradal-mokban 1670-ben és 1684-ben Tartott Productionale Forumoknak Itéleti.* é. és h. n. A—O₃ lev. Magam a Bethlen koll. kvtárában levő példányt (18. sz.) használtam.

¹⁰ Magyar Nemz. Múz. gr. Bethlen cs. 5484 cs.

¹¹ U. o. 5509. cs.

¹² Megjegyzendő, hogy itt a régi országút, a 78 jelzésű értendő.

41. **Bükkös alatt.** 1780: a Bükkös alatt (sz.). ...szomszédja egyfelől az ország úttya. — A *Bükkös-t Bükkös-nek* olvasom; ebből szabályszerűen fejlődött a köznyelvi *Bükkös* alak. A helynév a 32 alatti művelt terület neve volt.

41a. **Bükkös** [32] (e.). Neve először az előbbi adat alapján, 1780-ban fordul elő. Ilyen alakban 1870 körül: *Bükkös-Erdő* (e., út). *Bükköserdő* néven is emlegetik. Érdekes, hogy a Bükkösön ma *tölgyfa* erdő van; alig található rajta bükkfát.

41b. **Bükkösajja.** 1870: *Bükkös és hosszú alja* (sz. l.). Az a terület, amely a 32 alatt van.

42. **Bükkös laposa** [33] (l., e.) 1870: *Bükkös-laposa* (l.). — A Bükkös felett levő, valószínűleg írtott és ma is írtás alatt levő fensíkos rész neve.

43. **Cifrafogadó.** A tövisi út [62] mellett a tulajdonképeni enyedi határon kívül eső és így vázlatunkon nem jelzett híres fogadó neve; a mult század végén még megvolt. Az 1:75000-es katonai térkép jelzi. A fogadó tábláján a következő sorok állottak: „Utas megállj! Itt a jóbor, itt igyál!”¹³

44. **Cigányok mellett.** 1800: a *Tzigányok mellet*... föld. 1804: 'A *Czigányok mellett* lévő Majorház. — A később *Cigánysor* néven emlegetett, ma már felszlatott cigánytelep mellett a XIX. sz. elején még majorhelyek és szántóföldek voltak. Ma beépített terület.

45. **Cigánysor.** A 68 és a belőle elvezetett Malomárok [87] között fekvő 1920 körülég főként cigányok által lakott városrészt, melyet városrendezési és rendészeti szempontból oszlattak fel.

46. **Csenger** (szö.) A Herzsa szőlő része.

47. **Cseremalom.** 1742: A *Csere malom* felet v. a' *Csere Malmon* fellyül (k.) 1763: a *Csere Molom* felett lévő Borsó Föld nevű Török buza. 1765: A Borsó földb(en) a *Csere Malom* felet (szomszédja) egy felől a Porlog (ku.). — A 22 alatt a 68 mellett lévő csertörő malom neve lehetett. Nagyenyed felett csizmadiaipara a timár vagy cserzővargaipar kifejlődésére vezetett.

48. **Csere mellett.** 1693: Galprity szőlő, es a' *Csere mellett* valo kert. — Talán a 29 cserefával borított oldalát vagy a 28 akkor még tölgyes részét nevezték így.

49. **Csókaberek.** [37] (sz., k., l.) 1839: *Csoka Berek* v. *Csokaberki* rétek nevű allodiális k.-ja tö szomszédtságában fekvő Miriszloi határon. 1870 körül: *Csoka Berek* (sz., l., r.). — Mellette megy el az országot és az 1870-es forrás szerint rajta keresztül a „régí malom út”. Nevéből ítélve a régen itt folyó Maros *berke* lehetett, mert a Holtmarossal [34] határos; ma már nincs itt berek.¹⁴

50. **Csombord előtt** [81] (sz., k.) 1729, 1732, 1736, 1760, 1766, 1769, 1775 és 1780-ban r.-nek említik. A szomszédos Csombord község előtti határrész neve.

51. **Csombordi berek előtt.** 1744-ben itt sz.-t emlegetnek. Talán akkor még a Maros jobb partján levő 39 lehetett.

52. **Csombordi berek mellett.** 1744-ben egy itt levő k.-ról történik említés. Ugyanott terülhetett el, mint az előbbi.

53. **Csombordi kert.** [39] Másként Postakert. A mult század végén részben elhordta, részben a Maros balpartjára szakította a víz.

54. **Csombordi rét.** 1760: A Bogancsba a *Csombordi Rét* felől való Lábban (sz.). A 82 Maros fele mutató nyila irányában lehetett.

55. **Csombordi rétek között.** 1765-ben említik, mint r.-t, kb. ugyanazon a területen, mint az előbbi.

56. **Csombordi révek** 1744: A *Csombordi Révekre* menő két út között... parlag. — A 63 és 70 által átvágott Maros-rész táján levő gázlós és tutajok számára való kikötő helyek neve lehetett.

57. **Csombordi út** [63] 1769: Csombord előtt a *Csombordi utnál*... fetske farkulag... retetske... — A szomszédos Csombord község felé vezető út neve.

58. **Csonkafáknál.** (sz.) XVII. sz. vége: Az Also forduló(ban)... A *Csonka fáknál* (sz.). — Pontosan nem határozható meg, hogy a 82, 12 vagy 15 környékén levő határrészek közül melyiket jelölte.

¹³ Fogarasi Albert ny. rektorprofesszor (Nagyenyed) szíves szóbeli közlése.

¹⁴ A XVII. sz. végén ezen a területen *Holt Maros* nevű *Berket* említenek.

59. **Csora árka.** Árok a Szabad erdön [72]. Román neve: *Valea Ciorii*. E helynév *Csora berke* alakban előfordul Magyarbénye (Kisküküllő vm.) 1680-as helynevei között is.¹⁵

60. **Csúszóherzsa** (sző.) 1744: az *Csuszo Hersáb*(an) (sző.). — A Herzsának [80, 83, 65] valószínűleg az a része, melynek lassú lecsúszása révén a Kósárdomb keletkezett.

61. **Diómál.** (gyü.) 1780: A' *Diomali* Zalagos gyümölcös. — Talán a Herzsában lehetett.¹⁶

62. **Dózsa Sámuelné réttye.** 1826-ban említik.

63a. **Ebhát** [28] (sz., l.). 1740: *ebhát* nevű Török buza föld. 1744: Farkas uczára júnek Lábbal az *Eb hát* felé (sző.); 1764: az Ebháton lévő kerti szőlők rendiben... az M: Szentkirály fele menő Út szomszédságib(an). 1870 körül: *Ebhát* (sz., r., út). — A határ hegyháton lévő részének neve.

63b. **Ebhát ucca.** A 7 táján az Ebhátra [28] vezető népiesen *Gatyaszár*, másként *Vinkler ucca*-nak ismert ucca neve.

64. **Eklézsia fölgye.** 1765: az *Ecclesia* vagy *Isputály földje*. — Valahol a 8, 62 és a mai vasút vonal által bezárt határrészen lévő terület neve. A föld jóvedelme a betegápolás céljait szolgálhatta.

65. **Eklézsia réttye.** 1775: *Ecclesia* vagy *Ispotály rettye*. — Csaknem kétségtelen, hogy az előbbivel azonosítható.

66. **Elsőherzsa** [80] (gyü., sző., kt., r.). XVII. sz. vége: Az *Elso Hersan* (sző.). 1723: az *első herza* (sző.). 1744: Az *első Hersában* (sző.). 1757: az *első Herza* szülő málban. 1761: az *első Hersában* (sző.). 1870 körül: *Első herza* (sz., kt., sző., r., út.). — A Herzsa első, a városhoz közelebb eső része.

67. **Elsőláb.** (sz.) 1760: Az *Első Lábban* (sz.)... véggel utközik az (Akasztófa) Domb alatt el menő utra. 1780: Az Akasztófa alatt az *első lábban* (sz.). — A 12 és 50 környékén lévő kisebb terület neve.¹⁷

68. **Enyedi nemes fertájok törökbúza földei** (sz.) 1744. Also forduloban Szt. Király előtt... az *Enyedi Nemes Fertályok Török buza földei*. — A 70 és 81 környékén elterülő tengeri földek neve.

69. **Enyedi patak** [68] (p.). A városon átfolyó patak neve.¹⁸

70. **Erzsébetpuszta.** [26] (gyü., e., sző.). A Szentersébet hegy mai neve. A *szent* szó elhagyását a nagyrészt kálvinista enyedi lakosság újabb időből származó hatása mellett még annak kell tulajdonítanunk, hogy az elpusztult sző.-re vonatkozó *puszta* szó hozzátételével a helynév — *Szenterzsébetpuszta* — túlságosan hosszú lett. A mindennapi nyelv a neki lényegtelen *szent* szó elhagyásával rövidebb helynevet alkotott.

71. **Ér.** 1766: Csombord vagj inkább a Sz Király előtt, amint a Sz Királyi Felső Hajóra mennek bal felől az *Érre* rugóban (6 hold r.). — A 70 környékén talán a 42 vizét levezető ér neve volt.

72. **Ér mellett.** (k.) 1700 körül: Pal Janos retinek a labjan az *er mellett* (k.). 1801: Az Also Fordulo(ban) Az *ér mellett* (bu.). — A 68 és 70 közötti területen lévő ér mellett területet jelölte.

73. **Fapiae.** A 9-nek a patak felé eső alsó részén lévő kis terecske régebben faáruló hely volt; ma is így hívják.

74. **Farkaspatak** [29] (á., e., gyü., sző., irt.). 1679: *Forcospatocbéli* szőlő hegy málban. XVII. sz. vége: a *Farkas patak*(an) (sző.). 1723: a *Farkas Patak* szőlő hegyben. 1729: *Farkas Patak* meleg oldal szőlő Málb(an). 1765: A *Forkas Patok*(an) (sző.). 1818: A' *Farkas Patak* meleg oldalában(szó., gyü.).

¹⁵ Magy. Nemz. Múz. gr. Bethlen lvt. 5470 es.; előfordul még 1685 és 1693-ban is. (U. o. 5471. és 5473. es.).

¹⁶ Esetleg az Enyed közelében lévő Diómál községbeli gyü.-re vonatkozik. A forrás bizonytalanságban hagy ebben.

¹⁷ 1700 körül a 76 alatt is említenek *Első láb*-at.

¹⁸ Mint egyik volt tanítványomtól (Finta Géza, Nagyenyed) tudom, a közeli Magyarlapád lakói a patakot „*Enyedi Maros*”-nak hívják. Azonos jelenség ez azzal, amit *Szilády* (Nyr. III—1907:331) a Küküllő vidékén megfigyelt: a küküllő-vidéki ember minden folyóvizet *Küküllő*-nek nevez.

1859: a' *Farkas Patakban* (szö.). 1870 körül: Farkaspatak (e., kt., sz., r.). — A patak árkában csak esőzések alkalmával van víz; a patak neve a két partján fekvő oldal neve is.

75. **Farkaspatak észka** (gyü., e.), a 29 felfelé mutató irányában elterjedő e. és kevés gyü. neve.

76. **Farkas ucca**. 1744: *Farkas uczára* júnek Lábbal az Ehbát felé (szö.). — A 28-ra vezető népiesen később Gatyaszár utcának nevezett utca XVIII. sz.-i neve. Nevét valószínűleg onnan vette, hogy egészen idáig be-bejöttek a Farkaspatak és Herzsa erdeiben csatangoló farkasok.

77. **Fazakasszöllő**. 1700—1701: vinea Speciali Nomine *Fazakas Szöllő* apellata (szö.). — Egyszer határolás nélkül a határ ismeretlen részén említik.

78. **Fazakasak tövisei**. A 36 környékén levő agyagos területről szállították és talán szállítják ma is a fazakasok az agyagot.

79. **Fazakasak agyagvermei** [13]. Másként *Fazakasak* (Fazekasak v. Fazekasok) *vermei*-nek is mondják. A *fazakasak* alak a Maros mentén divó a-zást tükrözi.

80. **Fedeles palló**. 1725: az Városon által folyó patakon levő *Fedeles pallora* menő sikátor. 1728: az *Fedeles Palló* véginél az tövisi uttzai ház. 1732: Az *Fedeles Pallónál* való kő Ház. 1769: a *fedeles Palló* végiben. — A 9 környékén a 68-on átvezető mai vashíd helyén fedett híd volt, olyanszerű, mint amilyen a kolozsvári *Németek pallója* volt.

81. **Feketető** [50] (sz., k.). XVII. sz. vége: A *Fekete tora* rugo második láb(an) (sz.). 1700—1701: ...penes et juxta locum *Fekete tó* vulgariter apellatum (sz.). 1727: a *Fekete tob(an)* (sz.). 1729: Az alsó fordulón... a' *Fekete Tóban* (sz.). 1732: A *fekete Tónál* (sz.). 1761: a *Fekete Tora* rugo Lábban (r.). 1764: a' *fekete Toban* a Sósosban (k.). 1765: A *Fekete Toban* (r.). 1769: a *Fekete toba* (sz., r.). 1775: also fordulon a' *Fekete To* nevű helyben az harmadik Lábban... a' Száguldo ut szomszédságában (k.). 1779: az akasztófa Domb alatt való második lábban... (sz.)... rug véggel a' *Fekete Tora*. 1784: Az Akasztófa alatt... A *Fekete Toban* (sz.). 1792: Az Also Fordulob(an) a *Fekete tora* rugo lábban (sz.). 1802: a' *Fekete Tóban* (sz.). — A közlő szerint 2—3 évtizeddel előbb még moosaras tó, vadrucázó hely volt; 1896 körül még Alsófehér vm. állóvizei között említik.¹⁹ Ma teljesen kiszáradt tófenék.

82. **Felsőforduló**. A XVII. sz. végén, 1727, 1729, 1730, 1731, 1732, 1741, 1744, 1746, 1753, 1760, 1761, 1765, 1775, 1777, 1779, 1781, 1792, 1797, 1801, 1802 és 1830-ban említik. A határnak a 68 balpartján lévő fordulója; a név a mult század közepe tájáig üzött fordulós gazdálkodás emléke.

83. **Felsőláb**. 1765: az Or hegy(en) a Körtélyfa nevű Lábban (szö., felül pusztja) ennek szomszédja Nap Nyugotrol a *felső Labra* kimenő Szoros ut es az Nemes Refor(matum) Collegium oldal Gyepüre Le jövő szö.-je... — Az Órhegy [15] oldala 67 körüli részének neve volt.

84. **Felsőlövőszin** [17] (szö., kt., r.). 1870 körül: *Felső-Lövőszin* (sz., r., kt., szö.). — A *Lövőszin* felső része.

85. **Felsőporond**. [4] 1759: *Felső Porondon* az majorok között (pgyü.). 1765: a *Felső Porondon*. 1766: a' *Felső Porondon* a' két patok közt (jobbágy sessio). 1768: a' *Felső Porondon* a' két Patak között (gyü.). 1870 körül: *Felső-Porond* (belterület). — E ma már beépített terület a XVIII. sz.-ban vagy még tovább is a város birtokosainak egyik major-, és jobbágyessiohelye volt, de gyümölcsösök is voltak itt. Nevét a patak [68] által homokkal behordott volta miatt nyerte.

86. **Felsőrédes**. 1744: Az *Felső Rédesben* az oldal gyepe mellett (szö.). — A későbbi Nagyrédes [23] neve lehetett. A név németes alakjára vonatkozóan l. a Rétesnél.

87. **Felsősikátor**. 1761: a Porondon a *felső Sikátorban*. — A 4 és 9 között a 3 ba torkolló sikátor neve volt.

88. **Felszeg**. 1870 körül a város belterületén említik. A 28 felé vezető utca alsó felében levő népiesen *Gagyületnek* nevezett városrész és környékének neve.

¹⁹ Vö. *Alsófehér vm. monographiája*. Nagyenyed 1896. I. 100.

89. **Felszeg ucca** 1900-ban, mint utcanevet említik.
90. **Fisertelep** [52]. A Fischer és Ambrózi cég nagy kertészetének neve.
91. **Frankút.** [64] XVII. sz. vége: a *Frankut.* 1764: az *Frankuibann* (szö.). 1801: az *Frankút.* — A Szenterzsébet hegyen vagy Erzsébetpusztán [26] túl levő határrész neve. Valószínűnek tartom, hogy ez a helynév azoknak a *frank* betelepülőknek emlékét őrzi, akik még a XII. század folyamán özönlöttek el többek közt a Maros völgy alsó vidékét is.²⁰
92. **Fürdő ucca.** A 87 melletti a régi szabad fürdőhöz (Uzsoda) vezető utcácska neve.
93. **Gagyület.** Egy a Tót utca környékén [7] levő utcaköz neve *Szilády Zoltán* magyarázata szerint, a gagyület, Nagyenyeden a gatyá fenekébe toltott háromszög alakú vászondarab és egy hasonló alakú köz neve.²¹
94. **Gatyszár ucca.** A Gagyület mellett, mintegy a gatyá egyik száraként az Ebhát [28] felé menő utca népies neve. Nevezik *Ebhát uccá*-nak és *Vinkler uccá*-nak is, mert a benne levő házakat a múlt század végén egy *Vinkler* nevű orvos építette.
95. **Gálprigy.** [27] (sz., szö., kt., te.). 1693: *Galprity* szőlő, es a' Csere mellett való kert. 1748: a *Gálpritty* szőlő hegy alatt az ország uttyára jó véggel (sz.). 1758: a *Gálpritty* (szö.). 1764: Az *Gálprity*ben a kúrta szőlőkben (szö.); *Gálprigy* málb(an) (szö.); *Gálprity* (szö.). 1870 körül *Galpritty* (kt., sz., szö.). — E névben is szász eredetű helynevet sejttek.
96. **Gerepen** [76] (szö., e., kt., r.). XVII. sz. vége: Az *Gerepen* (szö.). 1700: a *Gerepen* nevű (!) Hegjben; az *Gerepenben* (szö.). 1710: *Gerepen* nevű szőlő hegy máiban (szö.). 1731: *Gerepen* (szö.). 1732: Az *Gerepenben* (szö.). 1744: az *Gerepenb(en)* (szö.). 1758: *Gerepen* (szö.). 1760: A *Gerepen* (szö.). 1761: *Gerepenben*. 1765: A *Gerepen* (szö.). 1780: a *Gerepenbe* (szö.). 1796: az *Gerepen* nevű szőlő Hegy. 1870 körül: *Gerepen* (e., szö., ház, kt., r.). — Eredetét nem ismerem.
97. **Gerepen ajja.** 1870: *Gerepen* és *Herzsa alja* (házak, r., sz.). — A 76 alatti terület neve.
98. **Gerepen alatt.** XVII. sz. vége: A *Gerepen alatt* (sz.). 1700 körül: Az *Gerepen alat*... az közep labban (sz.). 1725: az also forduloban a *Gerepen alat* (sz.). 1728: az *Gerepen alat* (sz.). 1730: A *Gerepen alat* (sz.). 1732: Az *Gerepen alatt* (sz.). 1733: az *Gerepen alatt* (sz.). 1746: a *Gerepen alat* az hersa patakjara rugo labban (sz.). 1765: A *Gerepen alat* a hersa árkára rugo (sz.). 1780: Az *Gerepen alatt* (sz.). 1796: az *Gerepen alatt* az *Hersa arka* mellett (sz.). — Ugyan azt a határrészt jelöli, mint az előbbi helynév.
99. **Gerepentető** [48] (e., r.). A Gerepen hegy felső része, teteje.
100. **Gerepen vége.** 1732: Az *Gerepen végénél* (sz.). 1765: a *Gerepen végénél* (ku.). 1769: a *Gerepen végénél* (ku.). 1780: A' *Gerepen végénél* levő oldalbeli kukuruz föld. 1814: az *Gerepen végén* (ku.). — A helynév valószínűleg az oldalban fekvő Gerepennek a reá derékszögbe menő Herzsaészknának találkozásánál a Herzsa patak völgye elején levő földeket jelölte.
- 100a. **Gombási út** [85]. A szomszédos Marosgombás felé vezető út neve.
101. **Göblehem.** [36] (sz., l., k.). 1775: a *Göblőhőmben* egy darab hajdoni irtás földöm... 1870: *Göblehem* (sz., l., r.) — Talán német (szász) eredetű helynév.
102. **Göbleheny oldala.** 1797: a *Göbleheny* (vagy másutt ugyanabban az okiratban) *Göblehen oldalába*, vagy más képpen a Szent Istvan hegye alatt (sz.). — A Göblehem oldalának neve.

²⁰ Vö. Hóman—Szekfü: *Magyar történet* I. 403. — A kefelevonat javítása közben akadtam rá a Barabás Endre által ismertetett magyarázatra, mely a helynevet a *Frauengut*-ból származtatja. (Vö. Lukinich I.: *Nagyenyedi Album* Bpest. 1926. 225. l.) Nyelvészeti szempontból nincs akadálya a származtatásnak, mert népetimológiával magyar szájon könnyen előállhatott az újabb (?) *Frankút* alak; csak az a feltűnő, hogy nincs egyetlen közvetítő okleveles **Frangut*-féle alak sem.

²¹ MNy. III—1907:329.

103. **Göblehem alatt.** (sz.). 1780: a' *Göblehem alatt* (sz.). A 36 alatti terület neve.

104. **Göblehem árka.** A Göblehemen keresztül vezető árok neve; víz csak esőzések alkalmával van benne.

105. **Grintyen** [20] (gyü., szö., k.). 1684: az *Grintyen* (szö.)... az temető kert szomszédságában. 1687: az *Grintyin* (szö.). 1700: A *Grincsenben* (szö.). 1732: Az *Grintyen* (szö.). 1744: a' *Grintyenben* (szö. és pszö.) és *Grintien*. 1870: *Grintyen* (sz., r., kt., szö.). — A *grünből* kicsinyítőképzővel képzett *grünchen* magyarba átvett származékának tartom. A részben kopár oldalak között levő kirivóan *zöld* gyü.-t jelöl.

106. **Grómantó** [42] (k., tó). Eredeti neve állítólag mult századi tulajdonosától, egy *Kromann* nevű embertől származik. Ez egyszer ittas állapotban, halászatás közben, beesett a tóba és belefulladt.²² A tó Gromantó alakja későbbi tulajdonosától származik, bár szókezdő k > g változás eredménye is lehetne. A tó vize egyre apad, de az esős időszakokban tekintélyes területet borít be.

107. **Halomnál** (sz.). 1732: Az Felső Fordulon... Az *Halomnál* (sz.). — Valahol a 36 és 46 környékén levő határrészt jelölhette.

108. **Háromláb** (sz.). 1708: az herlos nevű szőlő hegy alatt nevezet szerint a *három labban* (sz.). — A 74-ben levő lábföldek neve volt.

109. **Harmadikláb.** 1760: Az *Harmadik Lábban* a' Rövidben (sz.). 1769: a Fekete toba... a *harmadik Lábba*. 1775: ... also fordulón a' Fekete To nevű helyben az *harmadik Lábban*... a' Száguldo ut szomszédságában (sz.). 1782: a Száguldo ut mellett a *harmadik Lábban* (sz.). — Az előbbi 1., 2. és 3. lábból álló *Háromláb* nevű határrész 3. lábjának neve volt.

109a. **Határpatak** [93] (sz.). A *határ* legszélén, Felenyed felé eső, eredetileg kétségtelenül időszakos vízfolyásról (patak) jelölésköri tágulással nagyobb területre vonatkozó helynév. Különösen vízrajzi tényezőt jelölő helynevek esetében nagyon gyakori a helynév jelöléskörének ilyenszerű tágulása. Vö. az ugyane határból ismert Búdóskút, Hidegkút, Hóttmaros stb. helynevekkel.

110. **Hátsóherzsa** [65] (szö., gyü., r., e.). A Herzsa hátsó része, vége. Ma inkább *Végherzsa* néven említik.

111. **Hellos** [11] (szö., r., sz., gyü.). 1700: az *Hellosban*(szö.). 1700—1701: in Promontorio *Herlos* (szö.). 1708: az *herlos* nevű szőlő hegy alatt nevezet szerint a három labban (sz.). 1744: *Herlosban* (szö.). 1870 körül: *Herlos* (sz., r., szö., házak). — A *herrenlos* (uratlan, gazdátlan) kiejtésben *hernlos*-nak hangzó alakjából magyar szájon előbb *herlos*, majd assimilatioval *hellos* lett.²³ A *Hellos* név tehát a régen itt lakó százság emlékét őrzi.

112. **Hellos alatt** [74] (sz., r.). 1693: Also Fordulora... Az *Hellos alát* (!sz.). 1744: az So Széken az *Hellos alát* (sz.). 1775: Also Territoriumon... a *Herlos* hegy *alatt* a Száguldo uton innet a Harmadik Labban (14 hold r.). 1780: A' *Hellos alatt* a' Száguldo ut mellett (sz.). 1870 körül: *Herlos alatt* (sz., r., út). — A *Hellos* [11] oldal alatt elterülő határrész neve.

113. **Hellos vége** (sz.). 1765: A *Hellos Végiben* az hegy alatt (sz.). — Az oldalas *Hellos* alsó végének neve.

114. **Herzsa** (szö., gyü., r., e.). XVII. sz. vége: *Hersa* (szö.). 1700—1701: Sub Promontorio *Hersa* vocitato (sz.). 1720: *Hersai* szőlő. 1732: Az *Hersi* szőlő. 1764: *hersi* szőlő. 1769: *Hersa* (gyü.). 1780: Az *Hersai* gyü. kert. — A mai Első-Közép- és Végherzsa összefoglaló neve.

115. **Herzsa ajja** (r., sz., házak). 1870 körül: Gerepen és *Herzsa alja*. — A Herzsa alsó, az árokba ereszkedő része.

116. **Herzsa alatt.** 1700—1701: Sub promontorio *Hersa* vocitato (sz.). — Ugyanazt a területet jelölte, mint az előbbi helynév.

117. **Herzsa árka** [99] (p.). XVII. sz. vége: *Hersa árka*. 1765: a Gerepen alatt, a

²² Fogarasi Albert ny. rektorprofesszor szíves szóbeli közlése.

²³ Vö. a *barlang* > *ballang*, *parlag* > *pallag* féle, Erdélyben nagyon gyakori népnyelvi alakokkal. A *Herlos* és *Hellos* alak a történeti alakok bizonyossága szerint sokáig párhuzamos életet élt

Hersa Árkára rugo Lább(an) (sz.). 1769 és 1780: a *Hersa árkára* rugo Lábban (sz.). 1782: a *Hersa Árkára* rugo földek. 1796: az Gerepen alatt az *Hersa arka* mellett (sz.). — Ma is a *Hersza* alatt folyó, nyáron csaknem teljesen víznélküli p.-t nevezik így.

118. *Herzsa árka mellett* (sz.). 1730: az *Hersa árka mellett* az ország utyára rugo lábban (sz.). 1732: Az *Hersa árka mellett* (sz.). — A *Herzsa* völgyében folyó p., ma legfeljebb ér mellett elterülő határrészt jelölték e névvel.

119. *Herzsa árkán túl* (sz.). 1732: Az *Hersa árkán túl* (sz.). — A *Herzsa* patakán vagy erén túl, a Gerepen [76] felé elterülő határrész neve.

120. *Herzsa erdő* [14] (e., r.). 1870 körül: *Herzsa-erdő* (e., á., út). — A gyű. és szö.-vel szemben fekvő erdős oldal neve. Része az újabb keletű *Bunezo*. A völgy nyílása fele a *Herzsa északában* [18] folytatódik.

121. *Herzsaészka* [18] (e.). A déli fekvésű verőfényes *Herzsa*-val szemben fekvő észkos oldal neve.

122. *Herzsa patakja*. 1700 körül: *Hersa patakja*. 1746: a Gerepen alatt az *hersa patakjara* rugo Lábban (sz.). — Ugyanaz, mint *Herzsa árka*; ma inkább érnek nevezhető és nem pataknak.

123. *Herzsa patakja mellett* (sz.). 1732: a' *Hersa patakja mellett* (sz.). — Ugyanazt a területet jelenti, mint a 118 alatti helynév.

124. *Herzsarét* (k., gyű.). 1765: A *Hersa Rét* benne Lévo gyümölcsesseivel. 1782: a *Hersa Rétbeli* gyű. — A *Herzsa árka* melletti rétes határrész neve.

125. *Hid ucca* [1]. 1870- és 1900-ban említik. A 87 és 68-on átvezető utca neve.

126. *Hidegkút* [54] (sz., r.). XVII. sz. vége: A *Hidegkút* és *Patak fő*(nek) éri között való labban éppen a Maros parton (sz.). 1765: A Felső forduloban a *hideg kutnal* az eren innét az Apahidja fele menő ut mellett (r.). 1817: Az *Hideg kutnál* (k.). — Eredetileg kútnév, később a környék neve is. A bővízü forrás ma is megvan.

126a. *Hidegkút árka* [86]. A *Hidegkút* vizét levezető, régebben *Hidegkút ere* néven említett kis vízfolyás neve.

127. *Hidegkút út*. 1870-ben említik. A *Hidegkút* mellett Apahida felé menő út neve lehetett.

128. *Hidegkúton alol* (k.). 1744: Az *Hideg kuton alol* (k.). 1764: „Az *hideg kuton alol* — vallja a tanú — a' Város Földeinek a' végiben... volt... egy darab Rétytek, emlékezem réá, hogy mikor az Inoskák sástépni oda mentenek, Miklós Déák Uram megkergette őket.“ — Vizenyős k. volt a *Hidegkút* [54]-től kezdve a mai vasuti töltés irányában.

129. *Hidegkút ere*. 1727 és 1738: a *hidegkut ere*. — A *Hidegkút* [54] vizét ma is levezető bővízü ér neve.

130. *Hidegkút ere mellett*. 1727 és 1738-ban itt k.-t emlegetnek.

131. *Hóttmaras* [34] (sz., k., l.). XVII. sz. vége: A felső fordulo.... Az Horgasban vagon az *hólt Marosra* rugo labban (sz.). 1760: a' Felső Forduloban... A *Hólt marosra* megyen veggel. 1764: a' *hólt Marus*. 1773: az *hólt Marosra* rugo Lábban (sz.). 1833: a' *hólt Maros* mellett — a' Horgosban (sz.). 1870 körül: *Hóltmaros* (e., sz., r.). — A *Hóttmaras* és *Hóttmaros* formát változtatva használják; a népnyelv szinte kizárólag az előbbivel él. A század végén itt még tekintélyes tölgyerdő is volt; növényzete részben még ma is elárulja a hely előbbi e. voltát.

132. *Hóltmaras előtt*. 1765: A Serbán Gábrilla rétyte a mart alatt a *Hólt Maras* előtt a halmon alol. — A 37 táján levő határrészt jelölheteti.

133. *Hóltvíz*. 1764: az *hólt vizre* Miriszlo felé rugo Lábban (sz.). — A 34 és 35-től nagyjában a 37 irányába elterülő sz.-t említenek itt. A *Hóltvíz* a *Hóltmaros* másik neve.

134. *Horgas*. XVII. sz. vége: Az *Horgasban* vagon az *hólt Marosra* rugo labban (sz.). 1700: in Loce vulgariter *Horgas dicto* (sz.). 1729: az *Horgasban* a' köves Domb alatt (sz.). 1730: az *horgasban* (sz.). 1732: Az *horgasban* (sz.). 1757: a' *horgasba* (sz.). 1760: a' Felső Forduloban... A *Horgasban*... a *Hólt marosra* megyen veggel (sz.). 1764: a' *Horgosban* a *Miriszlo* felé rugo Lábban. 1833: a' *Hólt maros* mellellet — a' *Horgosban* (sz.). — A ma Nagyhorgas [35] néven ismert határrész neve; nevét a kámpó alakban futó földesikoktól kaphatta. Az egész magyar nyelvterületen nagyon gyakori helynév.

135. **Hosszu** [19] (gyü., szö., r., ksz.). XVII. sz. vége: a *hosszu* (szö.). 1700: A *Hosszúban* (szö.). 1732: Az *Hosszu* (szö.). 1744: *Hosszszuban* (szö.). 1870 körül: *Hosszu* (kt., r., szö., sz.). — A Vereskereszt [41] mellett elmenő úttól felfele a hegyélig *hosszan* felnyúló határrész neve. Mint helynév az egész magyar nyelvterületen gyakori.

135a. **Hosszuajja** [96] (sz., k., 2–3 ház). 1870: Bükkös és *hosszú alja* (sz., l.). — A Hosszú [19] alatt lévő terület neve.

136. **Hosszuberek előtt**. 1719: az *hosszu berek előtt* (!). 1726: *hosszu berek előtt* (sz.) 1770: Apa higya előtt a *Hosszu berek előtt* valo lábban (sz.) — A 49 környékén a Maros mellett *hosszan* ehuzódó berek neve lehetett.

136a. **Hóttmaras megett** [62] (k., sz.). A várostól számítva a Hóttmaras [34] nevű határrészen túl, a *megett* levő terület neve.

137. **Irtás**. 1732: Az *Irtásban* három hold sz. — Miriszló felé, talán a 46 és 36 környékén valami erdőirtás helyét nevezhették így.

138. **Irtvány**. 1751: az *Irtványon* a Varczagás ucaza Felső Sikátorában a melly a patakra le jár (ház és kt.). — A 3 felső részén, ahol beépítetlen területen, az Enyedi patak [68] mellett eszközölt berekirtás emlékéét őrzi.

139. **Ispotájföldje**. 1765: Apahidi Török buza földek... fellyúl szomszédja az Ecclesia vagy *Ispotály földje*. 1733: az *Ispotály földjei*. — A 49 tájékán lévő földek valamelyikének neve lehetett. A város betegeit gondozó ispotály (kórház) céljait szolgáló terület neve. Az első adatból úgy látszik, hogy az *ispotály* egyházi kézben volt.

140. **Ispotáj rettye**. 1775: Ecclesia vagy *Ispotály rettye*. — Talán az *Ispotáj földje* nevű határrész másik neve; valószínűbb azonban, hogy a 42 és 50 közötti területen fekvő rétes határrész egy darabjának neve volt.

141. **Jónásné réte**. 1693: Az *Jonasne Rete*. — Valahol a Pataktő [69] környékén lehetett.

142. **Kakasdomb**. Román neve, *La Cocos*, alighanem a magyar származéka. A város közepén levő útkereszteződéstől a hegyre felmenő és a Tövisi út [62]-ban folytatódó Tövis utca [6] hegytetőn való része és környékének neve. A közlő szerint egy *Kakas*-hoz címzett vendéfgadót állott régebben a tetőn és erről nevezték el az egész dombon levő kis városrészt. A magyarázatot valószínűvé teszi a román név is. Újabb keletkezésű helynévnek kell lennie, hisz első történeti adatunk csak az 1870 körüli évekből származik; ekkor már a belterülethez tartozott, tehát legalább részben beépített terület volt.

143. **Kastéj**. 1641: az *Kastély*. 1691: az Varczagás utcza *Castel* felől való szogeletin 1693: a *Kastély* előtt Miriszló Uczában lévő Nemes ház; másutt az *Kastélyban*. — A ma is kőfallal és bástyákkal körülvett Piac közepén álló épület-tömb, régen védelmet nyújtó erősség neve. Ma *Vör*-nak nevezik. Belső udvarán a református és szász lutheránus templom, körötte régen a céhek által védelmezett bástyák, üzlethelységek és lakások vannak. A Vár utójára 1849 januárjában nyújtott ideig-óráig védelmet a magyarságnak. Nem lehet eldönteni, hogy újabban a bástyák szakszerű renoválása vagy a renoválás elmulasztása tett-e nagyobb kárt a környező várfal műemlék jellegében.

144. **Kádastó** [57] (sz., k.). 1764: az Felső Forduloban a *Kódas taván* belől az bogoly Juk felől (sz.). 1768: a felső határbán a *Kádas tonál* (k.) 1769: a *Kádas Tonál* (r.). 1780: A *Kádas Tónál* (sz.). — A közlő magyarázata szerint régebben a vizenyős réten heverésző bivalyok kádszerű gödröket vájtak ki; ezekben meggyűlt a víz és ezért nevezték el a területet Kádastónak. A magyarázat aligha helytálló. A név egy újabban eltűnt tó haidani helyét jelöli, melynek neve, az 1764-es adat alapján, valószínűleg egy *Kádas* nevű embertől származik.

145. **Kádasér**. 1769: a *Kádas erre* rugo Lábban (r.) — A Kádastó [57] vizét levezető, ma eltűnt ér neve.

145a. **Kápolnadomb**. Másként, rövidebben: *Kápolna*. A Sétatér [55] létesítése előtt az itt levő domb neve. Nevét állítólag a régebben itt álló *kápolná*-ról vette. Közepén az 1704-ben elesett diákok 1904-ben leleplezett, de az imperium-változáskor megrongált és ledöntött csonka emléke áll.

146. **Kecskekert** (sz.). 1730: az felső fordulóban a *Kecske kertben* (sz.). — Az a körülmény, hogy a Felső fordulóban említik, helyrajz szempontjából csak annyiban igazít útba, hogy a helynevet a 68 balpartján levő valamelyik határrész eltűnt nevének kell tartanunk. Esetleg a Kecskekút másik neve lehetett.

147. **Kecskekút** (szö.). 1684: a *Kecske kutba* (szö.). 1706: az *Kecske kutt*-nál az Redes szőlők felől... sovány... sz. 1739: Nagy Rédes Szőlő Málban, hívták régen *Kecske kutra* fel járó Utnak. — A 21 és 23 között levő terület környékének eltűnt neve.

148. **Kereszt alatt**. (sz.) 1765: A Felső Fordulon... a Köves domb(on) a *Kereszt alatt* (sz.). 1769: a Felső Fordulóban... a Köves Dombon a *Kereszt alatt* (sz.). — A 98 környékén, a Kövesdombon kereszt lehetett; így keletkezett e helynév.

149. **Kerekút**. 1765: Az Also Fordulon a *kerek uttra* rugo Lábban (sz.). — A 68 jobb partján levő fordulóban, egyetlen adatom alapján, nem helyezhetem el e helynevet.

150. **Kenyérszin előtt**. Az egyetlen 1764-ből származó adat *kenyér szin előtt* való ház-at említ Valahol a város belső területén kellett lennie.

151. **Keresztesi berke**. 1764: a' Sóss szék *Keresztesi berke* felől való oldalban (sz.). — Régen a 65, 83 és 80 meg az 59, 14 és 18 között folyó Herzsa patak valóban patak volt; a Sós széken [60] keresztülfolyva körüle berek keletkezhetett és ez viselte a fenti nevet. Ma a Herzsa patak csaknem teljesen szárazon álló árok, a 60-ban meg sz. és k. van.

152. **Két patak közt**. 1766: a' Felső Porondon a *két patak közt* (jobbágy sessio). — Még a mult század második felében a 68 vizének egy részét a Felső porond felső felén a Tót ucca [7] alsó részén álló malomhoz (ma gőzmalom) vezették. Az így keletkezett két patak közötti terület neve volt a fenti név.

153. **Kirájdomb**. [58] A határ széle felé levő domb neve; közelebbit nem tudok róla.

154. **Kisbogácsos**. A 82 jobb fele mutató nyila irányában a Bogácsos kisebb része. Az államvasutak fatelitő telepén kívül sz., kt., k. és r. van rajta.

155. **Kisfeketető**. 1764: a' *kis Fekete Toban* (sz.)... mikor arattott a Tó fenekit is koszáltatta... (szomszédja) az szagaldo ut. — A Fekete tó [50] egy kisebb különszakadt részének, esetleg magának a Feketetőnek neve. 1764-ben már sz. és k. volt.

156. **Kisfenyves**. A 64 és 78 között a bükkös alján a mult század végén ültetett kis fenyveserdő neve.

157. **Kisgerepen**. XVII. sz. vége: A *Kis Gerepen* (szö.). — A mai Gerepen [76] egyik részének neve volt.

158. **Kishíd**. 1764: Az Szent Királyi érre rugo Lábban a' *kis Hidon* alol (sz.). — Talán a 42 vizét levezető eren átmenő kis híd neve.

159. **Kispiac**. 1797: a' Magyar Uttza felső végén a *Kis Piatzon*. — A Piacba torkoló Magyar utca és a Piac találkozásánál keletkezett kis piacrésze neve. Ma e nevet nem hallani.

160. **Kisporond**. 1724: a' *kis Porondon* (gyü.). — Az akkor még gyü.-ből és majorokból álló 9-t nevezhették így.

161. **Kisrétes** [21] (szö., gyü.). Először 1870 körül említik.

162. **Kolégium felett** (szö.). 1744: Az *Collegium felett* (szö.). — A Bethlen kollégium felett az Órhegy [15] oldalán levő határrészt jelölték így.

163. **Kolégium kert**. XVII. sz. vége: A felső fordulo(n)... A *Collegium kerten* aloll (sz.). — A 87 környékén levő kert lehetett.

164. **Kolégium réttye**. 1760: Az also Fordulob(an)... A Bogácsba a Csombordi Rét felől való Lábban (sz.)... Napkeletről (szomszédja) a' *Collegium Réttye*. — A 82 mellett a 71 fele eső területen levő rét neve volt.

165. **Kopasz oldal**. A Bükkös [32] egyik letarolt (?) részének neve.

166. **Korház ucca**. Először 1870-ben említik; a 8 és 11 között, a kórház mellett elvezető utca neve.

167. **Kosárdomb**. Hegycsuszamlás révén keletkezett, bokrokkal borított, kettős domb neve. 1744-ben, mint előbb látuk, a Herzsának egy részét Csú-

szóherzsaként említik, Valószínűleg ekkor, a magasan fekvő Herzsaoldalról leváló hegyrész alácsúszásával keletkezett kettős dombocskát nevezték el így. Keletkezésére vonatkozólag a néphit azt tartja, hogy az óriásleány két kosárban földet vitt, de közben elfáradt és letette. Így keletkezett a kettős dombocska *Kosárdomb* neve.²¹

168. *Köberék* [31]. Köves, bokros föld neve a Borsóföld [22] felett.

169. *Köbölser ucca*. 1686: *Köböl szer utzában*. — Valószínűleg a *Kököböl ucca* másik neve.

170. *Kököböl ucca*. 1691: *Kököböl utzában* a Piacz Szerben. 1702: *Kököböl Ucca* 1723: a' *kököböl ucczában* 1725: *Kö köböl utca* 1731: *kököböl ucca* 1761: *Platea vulgo Kö-Köböl Uttza* (vocata) 1769: a' *Kököböl uttza*. — A mai két tágasabb terecskéből és négy tágabb utcából álló főtér egyik utcája lehetett. A Varzagás vagy Várszeg uccától [3] a Tövis utcáig terjedő utcaszerű piacérsz nem lehetett, mert mint láttuk, ennek neve *Buzapiac* volt; a Bethlen kollégium mai épülete és a Vár között levő utca kicsinysege miatt alig jöhet számba. Itt talán lakóházak nem is állottak. Így csak a mai katolikus templomtól, a régi *Kispiac*-tól kezdődő utcaszerű térrész neve lehetett. Itt a gazdag városi polgárok laktak *köböl* építet házaikban.

171. *Körtvéjfa* (szö.). XVII. sz. vége: az *Körtvélyfa* (szö.). 1700—1701: in *Loco ... Körtvélyfa dicto* (szö.). 1731: *körtvélyfa* (szö.). (egy felől szomszédja) az Temetőről, fel menő Szoross vagj Sikátor. 1737: a' *Körtvély fáb(an)* levő ódal gyeplé mellett való.... szö.... 1744: az *Körtvély fa*-ban... az közép Lábban (szö.) (és) az felső Lábban (szö.) 1750: a *Körtélyfa*.... szölő hely Malban a közönséges²⁵ szőlőkre szolgáló sikátor (mellett). 1751: *Körtvélyfa* (szö.). 1764: a *körtéfában* (szö.). 1765: az Ör hegyb(en) a *Körtélyfa* nevű Lábban (szö.; felül pszö.) ennek szomszédja Nap Nyugatról a felső Labra kimenő Szoros ut es az Nemes Refor(matum) Collegium odal Gyepüre Le jövő szö.-je. 1801: *Körtvélyfája* (szö.) (szomszédja) Nap nyugotrol.... az Alján az Temető oldal gyepléje Fejjebb.... a Tetejéig az Nemes Reform(um) Collegium. — A legrégebb és leggyakoribb alakok *Körtéjfa* és gyakrabban *Körtvéjfa* olvasatot adják; csak az 1764-es adatból olvashatunk *Körtéfa*-t. Úgy látszik Nagyenyed régebbi nyelvében a körté-nek *körtvéj* és *körtéj* alakja uralkodott a körté-vel szemben. A hely a 16 és 20 közötti területen, a 16 mai, újabb részén lehetett.

172. *Köves domb* [98] (sz., k.). XVII. sz. vége: Az *Köves Dombon* (sz.). 1733: a *Köves donbon* a felső forduloban (sz.). Az *köves domba* (sz.). 1753: a' Felső forduloban... a *Köves Dombon* (sz.). 1760: a' Felső Forduloban... a *Köves Dombra* negyven véggel (sz.). 1764: A Felső Fordulon a *Köves Dombon* (sz.). 1765: A Felső Fordulon... a *Köves Domb(on)* a Kereszt alatt (sz.). 1769: Felső Forduloban... a *Köves Dombon* a' Kereszt alatt (sz.). 1780: a' *Köves Dombon* (sz.). 1801: a Felső Fordulon a' *Köves Dombon* (sz.). — A Miriszlói út [61] felé emelkedő domb neve.

173. *Kövesdomb alatt*. 1729: az Horgosban a' *köves Domb alatt* (sz.) 1773: a' *Köves Domb alatt* (sz.). — A 37 környékén fekvő területet jelölt.²⁶

174. *Középherzsa* [83] (szö., gyü., r.). 1744: az *Közép Hersáb(an)* (szö.) 1760: A *Közép Hersa* (szö.) 1870 körül: *Közép Hersa* (r., kt., szö., l., e., házak). — A Herzsa középső része.

175. *Középláb*. 1700—1701: in loco *Középláb* (sz.). 1744: az körtvély faban... az *közép Lábban* (szö.). — A 16 és 20 között régen *Körtéjfa*-nak nevezett szőlőoldal középső részének neve.

176. *Középmalom*. 1764: a *közép Malom* előtt (major hely). — Valószínű-

²⁴ Kónya Gyuláné (Nagyenyed) szíves szóbeli közlése.

²⁵ = közös.

²⁶ Megjegyzendőnek tartom, hogy egy 1764-es okirat a' *Sz: Király uttza megett a' Köves Domban lévő kerti szőlők rendiben lévő szö.-ről* beszél. Ez azonban semmiképen sem vonatkoztatható a Felső fordulóban emlegetett határészre. Így ugyanakkor a terület geológiai viszonyait jelző két *Kövesdomb* elnevezést kell elkönyvelnünk.

leg a 87-on ma is meglévő, a Felső- és Alsómalom közé eső malom neve volt.

177. **Kuku** [67] (szö.). Az Órhegy alólról a Bethlen kollégium, illetve a Temető [16] által határolt oldalrészének neve.²⁷

178. **Kukuruz láb.** 1769: Apahida előtt lévő *Kukuruz Lábba* (sz.). — A 49 ben, valószínűleg a szomszédos román lakóságú Apahida lakóinak hatására elnevezett kisebb területrésze neve. A *cucuruz* az erdélyi román nyelvben kukoricát, tengerit, törökbuzát jelent. A helynév nem állandó jellegű; egyszeri említése után nem kerül többé elő, bár arról a területről ezután is sok adatunk van.

179. **Kurta földek.** 1765: A Vartzagási Uttza Végén a Szöllők alatt Lévvő *Kurta földek*... a Szőlő uttyáig. — A 3 felső felén a 23 alatt levő kisebb földek neve lehetett.

180. **Kurta szőlők.** 1764: Az Gálprityben a *kúrta szőlőkben* (szö.). — A XVIII. sz.-ban a 27-ben levő, valószínűleg kisebb alakú szőlők neve volt.

181. **Lapos.** (sz.). 1769: a Borso földén fenn a *Lapason* (sz.). — A 22 fensíkon fekvő részének neve volt.

182. **Levélszín** (szö.). 1700: a *Level színben* (szö.). 1744: *Level színben* 1830: felső fordulón az... *Level szín* (szö., hegy). — A 77 és 17 régebbi összefoglaló neve. Az először 1700–1701-ben megjelenő *Lövőszín* a határolásból ítélve, e névvel jelzett területre vonatkozik. Régebbi alaknak a *Levélszín*-t tartom; ebből talán népetimológiával fejlődött a máig is élő *Lövőszín* alak. Párhuzamosan azonban mind a két alakot használták.

183. **Lippai berek.** 1870 körül l. sz.-nak említik. A 82-től a Maros felé a 69 és 43 közt, ma is berkes terület, talán magának a 43-nak régebbi neve. E helynév a XVIII. sz. elején a Nagyenyedre vonatkozó iratokban emlegetett Lippai család nevét őrizheti.²⁸

184. **Lippai tó.** 1700–1701: in loco vulgo *Lippai to ere* (vocato). — Talán a 74-ben levő tavak egyikének, esetleg a később *Kisfeketető* néven említett tónak neve lehetett; mint az előbbi helynév, úgy ez is családnévből származhatik.

185. **Lippai tó ere.** 1700–1701: in loco vulgo *Lippai to ere* (vocato). — A Lippai tó vizét elvezető ér neve; hihetőleg a Marosba ömlött.

186. **Lőportoronynál** [73]. A mult század második felében az 5-nek a 61 felőli végén álló katonai kaszárnyák mögött lévő puskaporos toronyról a környék neve. Román neve — *La prăvălie* — a közelében levő üzletre vonatkozhatott. Úgy a magyar, mint a román helynév a ma már eltűntek sorába tartozik.

187. **Lövő szín.** 1700: *Lövő szín* (szö.) 1732: *Lövő szín* (szö.). 1777: Felső Fordulob(an) *Lövő Szín* nevű málban. 1781: Felső Fordulón... *Lövő szín* (szö.). — Csaknem kétségtelen, hogy a máig is *Alsó- és Felső lövőszín* [77 és 17] alakban élő helynév a régebbi és okleveles adataink szerint a *Lövőszín* alakkal 1830-ig párhuzamosan használt *Levélszín* népetimologia útján keletkezett változata. A környező határrésznevek mind erre a feltevésre utalnak.

188. **Magazin.** 1833: A Magyar Uttza végén levő lábok sorában (bu.) mely benyulik a *Magazin* felé. — A 38 bal felé mutató nyila irányában álló kaszárnyák környékén valami raktárhelyiség, esetleg a 73 lehetett és ennek neve volt.

189. **Magosherza** (szö.). 1744: *Magos Hersa* (szö.). — A Herzsának a hegyoldalon magasan fenn fekvő részét, a Sompatak [30] környékét nevezheték így.

190. **Magosgrintyen** (szö.). 1744: az *magos Grintyenben* (szö.). — A 3-tól a hegytetőig felnyúló Grintyen [20] magasan fekvő részének neve.

191. **Magyar ucca** [5]. 1659, 1700, 1711, 1732, 1757, 1758, 1764–1770, 1775, 1797, 1800, 1813, 1900-ban említik. — A Miriszló felől jövő országútnak [61] és az Apahida felől jövő találkozásnál valamivel felül kezdődve a Piacig, a régi

²⁷ A város közelében, a Maros bal partján fekvő Marosszentkirályon is 1792-ben említenek egy *Kukuk* nevű helyet.

²⁸ Többek közt 1700–1701-ben *Michaël Lippai*-t említik.

Kispiacig tartó utca neve. A Nagyenyed egykori vegyes lakosságára mutató utcánév ma is általánosan használt.

192. **Magyar ucca végin** [91]. 1744: a' *Magyar utca végin* (sz.). 1746: a felső fordulón a' *Magyar utca végin* (ku.) 1780: A *Magyar Utca végin* (sz.) 1782: a *Magyar Utca végin* (sz.) 1833: A *Magyar Utca végin* levő lábok sorában (bu.) mely benyulik A' Magazin felé. 1870 körül: *Magyar utca vége* (sz., r., kt., honvéd laktanya). — A Magyar utca régen a szabad mezőbe futott bele; legkésőbb a mult század második felében beépült; újabban még a 61 mellett messze a mezőn is vannak házak. A városnak ebben az irányban való fejlődése 1918 után kezdődött, de a megyeszékhelynek Gyulafehérvárra való áthelyezésével meg is akadt.

193. **Majorok között.** 1759: az Felső Porondon a *majorok között* (pgyü.). — A 4 újabban, talán csak a mult század vége felé épült városrészé; addig a városi birtokosok majorhelyei voltak itt.

194. **Majorok rendiben.** 1753: a Parandan a *Majorok rendiben*. — Nagyjában az előbbi helynév által jelölt terület neve.

195. **Malman alol.** 1741: a' *malman alol* a' patakra rugó lábban (sz.). — A 4 környékén levő terület neve. A *malman* alakot a Marosmentén általánosan és Nagyenyeden is divó a-zás magyarázza.

196. **Malam árka** [87] (n.). 1764: az u' Malmon felyül az *Malom Arká-ra* menő Lábban (sz.). — A 68-ból elvezetett, a csapó-malmok járásához szükséges vizet szolgáltató mesterséges árok neve.

197. **Malom ucca.** 1900 körül említik. Ma is a 2-től lefele a 87 mellett haladó utca neve.

198. **Malomra rugó láb.** 1765: a *Malomra rugó Lábban* a Bogántosban (sz.) 1780: Az *Malomra rugó Lábban*(an). — Úgy látszik a XVIII. sz. második felében a vasútvonalnak a mai *Bogántos* [82]-on innen, a város felé eső része is a Bogántoshoz tartozott, mert az Alsómalom, melyre a *Malom* vonatkozhatik, innen messzecke van. Lehetséges az is, hogy a Bogántoshoz közelebb az akkor jóval bennebb folyó Maroson [71] vagy a 68-on egy másik malom is állott.

199. **Malompatakja.** 1724: az *Malom Patakja* es az Nagy Patak között levő Major.... rajta levő Csűrivel. — Valószínűleg a *Két patak közt* helyraizi elhelyezésénél említett és a 7 környékén levő felső malom árok neve. Ha nem erre, akkor a 87-re vonatkozik.

200. **Maros** [71] (f.). 1700 körül: *Maros* (f.). 1744: *Marus* (f.). 1766: *Maros* 1769: *Maros*. 1784: *Maros*. — Az a-zó nagyenyedi nyelviírásban *Maras*-nak ejtik. Román neve: *Mureș*. A város határában elfolyó legnagyobb erdélyi folyó neve. A név eredetéről *Melichnek* az a nézete, hogy e „végelemzésben thrák-dák“ név az ómagyarban bolgár-török közvetítéssel került és innen ment át a szláv, román és erdélyi szász nyelvbe.²⁹

201. **Maros gázlója.** 1736: Csombord előtt levő rétek között a' *Maros Gázlójára* menő utra és az also berekre rugó k. — A 63 a Maros sekélyes medrén átvezető részének neve, akkor még nem lehetett meg a Csombordnál levő nagy fahíd.

202. **Marosan túl** (r.). 1732: Az *marosan túl* a' Csombordi berekben. — A város határának a Maroson átnyuló részét, a 39 környékét nevezték így.

203. **Mart alatt** (sz.). 1780: Az Ag hidra rugó Lábba.... az *Mart alatt* (sz.). — Valahol a 87 alsó folyása mellett levő terület neve volt.

204. **Második láb** (sz.). 1760: Az Also fordulob(an).... (A Bogántosba) a' *második Lábban*(an) (sz.). 1764: Akasztó Fa Domb alatt a' *második Lábban* (sz.). 1770: Also Fordulón a *Második Lábba* a Száguldo uton belül (sz.). 1779: az akasztófa Domb alatt valo *második lábban* (sz.). — Régebben a vasútvonalon túl az Akasztódombig felnyuló 82 és 11 tájékán levő, művelés alatt álló kisebb terület neve.

205. **Meredek domb.** 1744: (ahol) a' Szent királyi Utt ki megyen az *mere-*

²⁹ Vö. *Honfoglaláskori Magyarország* Bpest, 1929. 52. s köv. 1.

dek Dombon (szö.). — Valahol a 11 felett levő Akasztófadomb környékének, talán éppen a valóban meredek oldalú Akasztódombnak neve.

206. **Mintás** [40] (sz., k., l.). 1700 körül: Az új Tilalmon alol az *mentásbann* (sz.)... szomszédja egy felől a Maros mellett levő földek 1732: a *Mentásban* (sz.). 1784: A *Mentásban*... a Collegium kertén alol levő lábbal által ellenben a Maroshoz közel 1801: az Felső Fordulob(an) az *Mintásban* (sz.). 1802: a Felső Forduloban... a *Mintásban* (sz.). — Az utolsó két adaton kívül a többi *Méntás* vagy *Méntás*-nak olvasandó. A név a közlő szerint is az itt vadon élő *menta*: *minta* (fodormenta) nevű növényről elnevezett határrészt jelölte; a történeti adatok kétségtelenné teszik ezt. A *Méntás*: *Méntás* a XIX. századforduló után máig is *Mintás* alakban használatos.

206a. **Miriszló előtt** [90] (sz.). A határ Miriszló község felé eső legtávolabbi részének neve.

207. **Miriszló fele fordulora**. 1693: *Miriszlo fele Fordulora*. — A szomszédos Miriszló község felé esett *Felső forduló* (l. ott) másik neve a XVII. sz. végén.

208. **Miriszlói út** [61]. A Magyar utca folytatásaként a szomszédos Miriszló felé vezető újabb országút neve.

209. **Miriszló ucca** [1]. 1641: *Miriszlo ucza*. 1693: a Kastély előtt *Miriszlo Ucczában* lévő Nemes ház. 1725: *Miriszlo Utcza*.³⁰ 1733: *Miriszlo Ucca*. — A városnak az 55 felé vezető és a régi országútban [78] folytatódó, Miriszló felé vezető utcája. A régi országútnak az alsóbb részeket veszélyeztető Maros folyó miatt kellett itt vezetnie, hogy a Marosújvár felől jövő sószállító szekerek akadálytalanul közlekedhessenek. Az út csak a múlt század közepe táján vagy második felében szünt meg a Sétatér [55] felállításával és a 61 végleges kiépítésével; nyoma ma is világosan látható. Az értelmetlenné vált Miriszló utca neve is helyet adott a Bethlen Gábor fejedelem emlékéét őrző *Bethlen ucca* névnek.

210. **Nagybogánsos** (sz., k., kt., l.). A 82 bal felé és a 71 felé mutató nyila irányában elterülő határrész neve.

211. **Nagyhellos** (szö.). XVII. sz. vége: A *Nagy Hellos* (szö.). — A Hellos [11] valamelyik részének neve volt.

212. **Nagyhorgas** [35] (sz., k., l., út). 1870: *Nagy-horgos* (sz., r., út). — Kampóformán elhajló határrész neve.

213. **Nagykerekrét**. 1765: a *Nagy kerek rét*... Csombord felől szomszédja a Szaguldo ut... 1780:... az Also Fordulob(an)... *Nagy kerek rét* (r.). 1782: a *Nagy Kerek Rét*. — A 74 és 79 közötti részen levő nagyobbacska, kiszélesülő rét neve volt.

214. **Nagypatak** (p.). 1724: az Malom Patakja es az *Nagy Patak* között levő Major rajta levő Csürivel. — Az Enyedi patak [68]-ot egyszer így is említik.

215. **Nagyporond ucca**. 1702: az *Nagy Porond Ucca*. — A 4 és 9-en már a XVIII. sz. elején kiépült utca. talán a későbbi *Alsóporond ucca* neve.

216. **Nagyrétes** [23] (szö., gyü., r., sz., kt.). 1737: az *Nagy Rétes* Szőlők tetején. 1739: *Nagy Rédes* Szőlő Málban hívták régen Kecske kutra fel járó Utnak... 1769:: a *Nagy Rétes*. 1780: a *Nagy Retesbe* (szö.). 1870: *Nagy-Rétes* (szö., r., kt., sz., út). — A rétes részekkel tarkított, főként szö. s gyü. *Rétes* határrész nagyobbik részének neve.

217. **Nyaktörő sikátor**. A 7 felső végén levő meredek, fagyos időben veszedelmes csúszós utcácska neve.

218. **Oláhok uccája**. A 8-ból nyíló utca neve; a tulnyomó részben románok által lakott utca a románságnak Enyedre való újabbkori beköltözésére mutat, mert az utca a múlt század első felénél alig lehet régebbi. Történeti adatunk nincs e csak közszájon forgó, nem hivatalos utca névre.

219. **Órhegy** [15] (gyü., szö.). 1717: *Órhegy* oldalban (pszö.). 1764: az *Ór hegy*(en) a Körtély fa n. Lábban (szö.). 1845: *Órhegy* (szö.). 1870 körül: *Órhegy* (szö., te., sz.). — A hegy neve a Maros völgyén végighúzódó régi katonai megfigyelő vonulat egyik emléke. Kiemelkedő voltánál (368 m.) fogva

³⁰ Felette szö.-t említenek.

a Maros völgyének szemeltartására felette alkalmas. A megfigyelőhely láncolat felfelé a Maros jobb partján a Miriszló melletti 517, az Órményes melletti 517, a Felvinc feletti 474 és a közelében levő 497 m. magas hegyekben folytatódhatott, míg a Maros balpartján a Marosszentkirály felett levő *Órhegy*³¹ nevű, a Csombord és Oláhapahida közötti 467, a Maros Gombás feletti 490 m.-es magaslatok által alkotott és a Maros völgyében fel és lefelé folytatódó későközépkori őrhelyláncolat a megfigyelő vonal párhuzamos vonulatát alkotta. Hogy ez nem pusztán feltevés, azt a két *Órhegy* néven kívül *Órményes* községnek kétségtelenül erre mutató neve és az a körülmény is bizonyítja, hogy — mint köztudomású — Marosgombás honfoglaláskori lelőhelyként ismeretes.

220. *Órhegyoldal* (szö.). 1717: *Órhegy oldalban* (pszö.). 1744: az *ór v. Eőr Hegy oldalban* (szö.). 1764: az *Órhegy oldalában* (szö.). — A 15 város felé néző oldalának neve.

221. *Papok földje*. 1769: a *Papok földjével* által ellenben az uton fellyül lévő (t. i. föld) a Szöllök alatt. — Valahol a 68-nak a város felső határában levő környékén, a 22—24 tájéka valamelyik részének neve.

222. *Papok tava* [84] (mo., k.). A katolikus *papok* tulajdona volt; innen származik neve. Régebben Marosmeder lehetett.

223. *Parlag mellett* (ku.). 1769: a *Parlag mellett* (ku.). — A 22 környékén levő határrész neve volt.

223a. *Patak*. 1765: a *Patak*. A 68-at egyszer így említik. Ma is csak *Patak*-ról és nem Enyedi patakról beszélnek.

224. *Patak mellett*. 1769: a Porondon a *Patak mellett* (ház). — A 9-nek a 68 melletti részére vonatkozó helynév.

225. *Patakra menő város szorossa*. 1691: Szenkirály utczában az patak felől való Szeren az *patakra menő Varos Szorossa*. — A 8-tól a 68 felé vezető síkatorok egyikének neve volt.

226. *Patakfő* [69]. XVII. sz. vége: A Hidegkut és *Patakfő*(ne)k éri között való labban éppen a Maros parton (sz.). — A 68-nak a 71-be való beömlésénél elterülő határrész neve. A XVII. sz.-ban a Maros jóval beljebb, a 40 körül folyhatott, tehát a 69-nek is feljebb kellett lennie.

227. *Pataktő*. 1693: A *Pataktő*nel való Reth. — A *Patakfő* másik neve.

228. *Pál János réte*. 1700 körül: *Pal Janos retinek* a labjan az er mellett (k.). — A 68 és 70 között lévő határ egy darabjának neve.

229. *Piac*. 1769: a *Piatzon*. 1807: *piatz*. — A Vár körüli tér neve.

230. *Piac sor*. 1753: a *Piatz Soron*. 1800: a *piatz sor*. 1803: *piatz sor*. 1850: *piatz sor*. — A Vár körüli *Piac*, talán a *Kispiac*-tól a *Buzapiac*-ig illetve a *Tövis* és *Alsóporond ucca* torkolatáig terjedő rész neve.

231. *Piaci szegelet*. 1751: *Piaczi Szegeleten*. — A 3 és Buzapiac szegeletének neve volt.

232. *Piacszer*. 1720: *Piacz Szeren*. 1763: *Piacz szerben*. 1769: a *Piacz Szerben* a Buza-Piaczon. — A Vár körüli *Piac* neve volt. Részei: *Kispiac*, *Kőkőből utca* vagy *Piacsor* és *Buzapiac*.

233. *Porond*. 1720: az *Porondi* Gyümölcses kert. 1728: A *Porondi* Major hely. 1753: a *Parandan* a Majorok rendiben. 1761: a *Porondon* (gyü.). 1765: *Porondi* Major. 1769: a *Porondon* (gyü.). 1777: *Porond* (major hely). — A 4 és 9 összefoglaló neve. A XVIII. sz.-ban még csak majorok álltak itt; ma már teljesen beépített terület.

234. *Porond ucca*. 1776: *Porond Utza*. — A 9-ben ma *Alsóporond ucca* néven ismert utca előbbi neve.

235. *Porondi felső síkator*. 1776: a *Porondi felső Síkator*. — A 4 alsó felén a 3 felé vezető későbbi *Viz ucca* neve lehetett.

236. *Porondi fertái*. 1756: a *Porondi fertallyon*. — A 4 és 9 összefoglaló neve.

237. *Postakert* [39]. XVII. sz. vége: A *Posta kertben*... az Maros Parton

³¹ 1794-től kezdve többször említik; tudtommal ma is megvan. Talán a katonai térképen 352 m.-esnek jelzett magaslat neve.

egy darab cséglyes³² föld. 1700—1701: in *Loco Posta Kert* hungarice apellato.³³ 1870 körül: *Posta-kert* (sz., r., e.,³⁴ út). — A Maros balpartján a víz által nagyrészt elhordott föld neve.

238. *Postarét* [56] (sz., k., l.). A közlő szerint a posta lovai legeltek itt régen.

239. *Principisták kertje*. Az 1-től a vasutvonal felé, nagyjában a mai Sporttelep helyén a Bethlen kollégium tulajdonához tartozó kert neve volt. A kert fűvét eladták, a benne álló gyümölcsfákon termő gyümölcsből bizonyos meghatározott napokon minden principista (= végzett diák, theologus) annyit vitt el, amennyit elbírt.³⁵

240. *Puskaporosnál* [73]. A *Lőportorony* másik neve.

241. *Pusztakert*. 1750: az also forduloban az *puszta kertnél* (sz.). — A 27 körül kezdődő Herzsa völgyének torkában levő elpusztult szőlőskert (?) neve lehetett.

241. *Rabtemető*. A 11-nek lefelé mutató nyila irányában lévő temető neve, ahová a híres enyedi fegyházban elhalt rabokat temetik.

242. *Rektori puszta* (gyü.). Valószínűleg elpusztult szőlő helyén, a 17 környékén levő gyü. neve; a területet a Bethlen kollégium *rektor*-a használja.

243. *Rétes*. 1686: *Rétes* (szö.). 1706: az Kecsketútnál az *Redes* szőlők felől... sovány sz. 1732: A *Redesbéli* szőlőcske. 1741: a' Felső Fordulón a Vartzagás uttza végin a *Rédes* nevü Szőlőkre rugo lábban (sz.). 1765: A *Rhedes* szőlő. 1769: *Rétes* (szö.). — A Nagy- és Kisrétes [21 és 23] összefoglaló neve. A név *Redes* illetve *Rédes* alakváltozata szász hatásra keletkezhetett.

244. *Rétes vége*. 1769: a' *Rétes végiben* uj Szőlő. — A 21 vagy 23 felső végének neve volt.

245. *Román árka*. A 72-ben levő árok neve. *Román* nevet viselő tulajdonosáról nevezhették így el; a román népnévvel való kapcsolata valószínűtlen, mert Nagyenyeden és vidékén a legújabb időkig e nép neve a vlach-ból származott *olá* volt.

246. *Rózsa ucca*. 1870 és 1900 körül említik. A Tövis és Szentkirály utcát összekötő utcácska neve.

247. *Rövidben*. 1760: Az Harmadik Lábban a' *Rövidben*³⁶ (sz.). — A 12 környékén levő határrész neve volt.

248. *Sajtópatak* [24] (kt., szö., r., sz.). 1687: az *Sajtópatakban* (sz.). 1693: Miriszlo fele Fordulora... *Sajto Patak* beli Föld. 1765: A *Sajtópotokban* (sz.). 1870 körül: *Sajópatak* (kt., szö., ház, r., sz.). — Az eredetileg csak vízárkot jelölő helynév talán a szőlőkben levő *sajtókról* vette nevét; később a név, mint az szokásos, az árok környékén mind nagyobb területet jelölt.

249. *Sajtópatak árka*. 1760: a Felső Forduloban a' *sajto patak árkában* (sz.). — A *Sajópatak* előbb p., később időszakos víz, medrének neve volt.

250. *Sárpataki ucca*. 1900 körül a 8-tól 11 felé menő utcának említik. A Sárpataki család nevét őrzi.

251. *Sárvárdomb* [51]. Román neve — *Cetefie* — is váracskát jelent. Talán régi földvár helyének neve lehet.³⁷

252. *Serbán Gábrilla réttye*. 1765: A *Serbán Gábrilla réttye* a mart alatt a Holt maras előtt a halmon alol. — A 35 és 37 közötti rét neve volt; román tulajdonosáról nevezték így. Egy 1780-ban készült birtokösszeírásban *Serbán Gavrilla* 46 éves jobbágy, mint tanu szerepel, 51 éves Mihaila nevű bátyjával együtt.

253. *Sétatér* [55]. Újabb román neve: *Parc*. A mult század második felében keletkezett. Azelőtt ezen a területen vezetett keresztül a 78-ban folytatódó Miriszlói utca. A mult században a hegyes rész neve még *Kápolna domb* vagy

³² Sűrű bokros, berkes hely neve.

³³ Egyfelől a *Kalandosok* földje a határ.

³⁴ Valószínűleg csak füzes.

³⁵ Elekes Viktor tanár úr (Nagyenyed) szíves szóbeli közlése alapján.

³⁶ T. i. lábban.

³⁷ A területet személyesen nem láttam.

Kápolna volt, állítólag a régebben itt állott *Kápolná*-ról. Ma ezt az elnevezést alig hallani.

254. **Sikátor.** A 9-től a 3-ba vezető utcácska neve.

255. **Sojmostó.** A Sujmostó helynév népetimológiával képzett változata.

256. **Sompatak** [30] (szó, r. gyü., e.). 1777: a *Sompatak* nevű hegiben (pusztás, karó nélküli szó). 1870 körül: *Sompatak* (l, r., út, kt., keves e., á.). — Az Első és Középherzsa közötti, a hegyoldalon egy gödörszerű határrész neve.

257. **Sósos.** 1764: a' fekete Toban a Sósosban (k.). — Az 50 környékének egy részét nevezték így. A közelében levő területnek ma is *Sósszék végében* a neve.

258. **Sószék.** 1688: Miriszlo felől valo *So Szeken* (k.). — Ha nem elírás a „Miriszlo felől való” említés, akkor a 61 környékén kellett lennie.

259. **Sósszék** [60] (sz., k., l.). 1732: az *Só székb*en (sz.). 1744: az *So Széken* a Hellos alatt (sz.). 1764: a' *Sóss székb* Keresztesi berke felől valo oldalaban. 1765: A *So székb*en (sz.). 1769: A *Só Széken*. 1780: A' *Sos székb*en (sz.). 1818: A' *Só Székb*en (ugar). — Ma *Sósszék* és *Sósszék*nek ejtik. Régebben a 60 és 79 együttes neve volt; valószínűleg a terület szíkes voltáról kapta nevét.

260. **Sósszék végében** [79] (sz., k., l.). 1870 körül: *Sosszék végében*. — A *Sósszék* [60] a 74 felé eső végének neve.

261. **Sporttelep.** A 88-on valamivel alul, a 68 jobb partján, 1922-ben, a Bethlen kollégium alapításának 300 éves évfordulóján, létesített atlétikai és futball pálya neve.

262. **Sujmostó.** 1578: *Sulmos tho* (tó). 1732: Az Alsó Fordulon... Az *Sulmos tónál* (sz.). 1744: Also forduloban Szt. Király előtt (ku.) ... Enyed felől rug véggel a *Sulymis*³⁸ (!) *Tora Szt Kiraly felől valo végére pedik* (!) az Enyedi Nemes Fértályok Török buza földel. 1760: Az alsó fordulob(an)... A' *Sullymos Tó* parton innét lévő Lábban (sz.). 1765: Az Also Fordulon... A *Solymos tora rugo Lábban* (sz.). 1780: A *Solymostora rugo lábban* (sz.). — A határolásból ítélve a 42 előbbi neve. A *Sujmostó* név a *sujom* (trapa natans) nevű vizinövényünk nevéből származik, mely megsütve gesztenyeszerű táplálékot ad. Régebben csemegeként ették. Mikor a *sujom* valamiképen megszűnt jelentős táplálék lenni, a helynevet a népetimológia a *solyom* szóval hozta kapcsolatba; így keletkezett a XVIII. sz. második felében a *Sujomtó* > *Sójomtó* változás, melynek előállítását a népetimológián kívül a hátraható hangilleszkedés is segítette.³⁹

263. **Szabaderdő** [72] (e., l.). Nemrég legnagyobb részét még a Bethlen kollégium tulajdonában lévő e.; ma az agrárreform után csak egy része kollégiumi tulajdon.

264. **Szalánci rét.** 1780: Az Also fordulon Csombord előtt (r.) (szomszédja) egy felől a' Sz Királyi Hajora menő Ut, más felől a' *Szalantzi* nevezet alatt levő rét. — A 81-ben levő rétes terület egyik részének neve. A helynév egyik régi alsófehérvármegyei család nevét őrizte meg.

265. **Száguldó út.** 1700–1701: juxta viam *Záguldo Ut* vulgo dictam (sz.). 1729: a' *Száguldó út* mellett az harmadik lábban (sz.). 1765: a Nagy kerek rét... Csombord felől szomszédja a *Száguldo út*... 1769: a Hellos alatt a *Száguldo út* mellett (sz.). 1770: Also Fordulon a Masodik Lábba a *Száguldo utan* felől (sz.). 1775: Also Territoriumon a Herlos hegy alatt a *Száguldo uton* innét a' Harmadik Lábban (14 hold r.). 1780: A' Hellos alatt a' *Száguldo út* mellett (sz.). 1782: a *Száguldo út* mellett a harmadik Lábban (sz.). — A Helloson [11] át a Hellos alatt [74] lévő területre meredeken

³⁸ Elírás a *Sulmos* esetleg *Sulymus* helyett.

³⁹ Reá vonatkozó adatokat l. Tsz. Nyt. Szt., Lipszky *Rep.* Túri Mészáros MNy. X:188, Tolnai u. o. XI:41, Viski Nyr. XLII:453, Nyr. V:68; a szóra nézve l. még Pais D. MNy. XXII—1926:135. Hogy valóban a *sujom*-ból alakult helynévvel van dolgunk, ennek bizonyítására álljon itt egy 1578-as vallatás következő néhány sora: „...az peres *Sulmos to* mind az enyediéknek, mind a szentkirályiaknak, mind parasztnak (mind) nemesnek szabad volt mind halászni, mind *sujmot* (Swljmot) szedni soha senkitől tilalmas nem volt“, stb.

leereszkedő út ma is meglévő neve. A név kétségtelenül a lejtő alján neki-iramosodó lófogatok *szárguldasával* áll összeköttetésben.

266. **Szászújfalu előtt.** 1745: *Szász Uy falu előtt* lévő tiz hold Törökbuza. — A szomszédos, a Maros [71] balpartján fekvő Szászújfalival szemközt, az 51 környékén lévő határrész neve volt.

267. **Szenterzsébet** [26] (kt., gyü., szö., l., e., pszö.). 1732: A *Szt Erzsébethben* (szö.). 1744: a' *Szent Erzsébethi* Szöllő végiben Batizné Vápája nevű Hegy alatt (sz.). ... az ország Utyárol Nap Keletre mennek lábhol (t. i. földek). 1761: felső fordulóban... a *Szentersebeth* szőlők alatt az ország utyán alol lévő lábban (sz.). 1764: a *Sz. Erzsébeth(en)* (szö.). 1765: a *Szentersebeth hegyb(e)* (szö.). 1817: *Az Szent Erzsébethbe* (szö.). 1818: a' *Szent Erzsébethbe* (szö.). 1870 körül: *Szt. Erzsébet* (kt., sz., l., e.). — E helynévre vonatkozó megjegyzéseim az *Erzsébetpuszta* helynévnel olvashatók.

268. **Szenterzsébet alatt.** 1769: a *Szent Er'sébeth alatt* az ut hosszában (sz.). — A 26 alatt a régi országút [78] hosszában elterülő határrész neve.

269. **Szentiván hegye.** 1775: a' *Szent Iván hegye* oldalan... az új erdőre feljaro ut és ott Lévo árok szomszédtságiban (sz.). 1797: a Felső Fordulóban a *Szt István* 2 dik *Hegye* alatt lévő Lábjában; a Göbleheny oldalába, vagy másképpen a *Szent István hegye* alatt (sz.). — A 36 feletti hegy neve volt. A *Szentiván*, *Szentistván* illetve *Szentistván* név hihetőleg a reformáció előtt keletkezhetett.

270. **Szentistván hegye alatt.** 1797: a Göbleheny oldalába, vagy másképpen a *Szent István hegye* alatt (sz.). — A 36 oldalának neve volt.

271. **Szentkiráji ér.** 1728: az also fordulón a *Szent Királyi érre* menő lábban (sz.). 1764: Az *Szent Királyi érre* rugo Lábban a' kis Hidon alol (sz.). — Valószínűleg a 42 és mocsaras környéke vizét a Marosba levezető nagyobbacska ér neve lehetett.

272. **Szentkiráj előtt** [89]. XVII. sz. vége: *Szt. Király előtt* (k.). 1744: Also fordulóban *Szt Király előtt* (ku)... Enyed felől rug veggel az Sulymis (!) Tora Szt Király felől valo végére (!) az Enyedi Nemes Fertályok Török buza földel. 1749: az Alsó fordulón M. *Sz. Király előtt* (sz.). 1780: *Szent Király előtt* (ku.). 1817: *Szent Király előtt* (lévo)... pallag. 1870: *St. Király előtt* (r., sz., út). — A 70-től a 42 felé terjedő, Marosszentkirály előtt való határrész neve.

273. **Szentkiráji út** [70]. 1744, 1758, 1761, 1764, 1768, 1769, 1789 és 1870 körül említik. A szomszédos Marosszentkirály felé vezető út neve.

274. **Szentkiráj ucca** [8]. 1691, 1700 körül, 1720, 1723 és 1724-ben említik. A városnak a szomszédos Marosszentkirály felé a Szentkiráji út [70] ban folytatódó utcájának neve.

275. **Szenkiráj ucca végin.** 1700 körül: Az ur kertin alol *Szent Kiraly utcaza vegin* (sz.). 1720: a *Sz. Király utza Vegin* valo major. 1723: az *Szenkirály uccaza Végiben* (major). 1724: a' *Szent Király Ucca végin* (major). — A 11 táján akkor még nagyrészt beépítetlen utcarészletre vonatkozó helymegjelölés.

275a. **Székes** [95] (tó, sz.). Talán a terület sovány szíkes voltára vonatkozó helynév.

276. **Szénatér** [2]. Fa, deszka és szénaárulásra szolgáló tér neve.

277. **Szoros.** 1744: az Grintyenben a' *szoross* mellett. — A szö.-be vezető szűk feljáró utcácska neve.

277a. **Szőkeoldal** [94] (e). A Végherzsa [65] egyik részének neve.

278. **Szöllők alatt.** 1765: A Vartzagasi Utza Végin a *Szöllők alatt* Lévo kurta földek... a Szőlő uttyáig. — A 23 ban lévő szöllők alatti területre vonatkozó általános helymegjelölés.

279. **Táska.** 1732: Az Felső Fordulón Az *Táska* nevű földek között (sz.). — Valahol a 61 körül fekvő földek neve lehetett.

280. **Telegdi berek** [44] (gyü., be.). *Telegdi* nevű tulajdonosáról nevezik így. A Maros [71] folytonosan újabb és újabb darabokat szakaszt el a tulsó partból és így a berek, mely kitünő gyü., mindegyre nagyobbodik.

281. **Temető** [16]. 1732-ben már mai helyén említik.

282. **Temetőkert.** 1744: az Tövis utza végin az *Temető kert* ellenében. — A 27 melletti, nagyrészt katolikus temetőre vonatkozik.

283. **Temetőoldal.** 1801-ben csak határolásban, 1845-ben mint szö.-t említik. A 16 feletti oldalra vonatkozik.

284. **Téglaacsúr.** XVII. sz. vége: Az *Tégla Csürnel* vagy az budős kutra es Varos Sates retire rugo labban (sz.). 1764: a' *Tégla Csürön* belül (sz.). — A 38 környékén álló téglaegetőhely vagy téglából épült csür (?) neve.

285. **Tinód** [75] (sz., r., l). 1870 körül említik először. A katonai térképen is jelzett tanya és a körülötte levő határrész neve. Keletkezési kora ismeretlen.

286. **Tónál.** A 72 egy mélyedékes részében különösen esőzések alkalmával képződő tóra vonatkozó helynév.

287. **Tót ucca** [7]. 1700, 1740, 1741, 1748, 1770, 1780, 1870 körül és 1900-ban említik. *Szilády*⁴⁰ kétségtelenül helyi szájhagyományon alapuló adata szerint a „temető“ felé vivő utca neve a „szász világban“ *Todten-gasse* (= Halottak utcája) volt. A *Todten* nyelvjárásban valószínűleg **Tótn*-nek hangozhatott és nem is kellett valami nagy etimológizálás, hogy ez az oklevelek *Tot* és *Tót*-jává, vagy a mai írásban „előkelő“ *Tóth*-tá alakuljon át. Magam azonban hajlandóbb vagyok a helynevet a *tót* népnévvel hozni összefüggésbe. Az utca t. i. nem is a temető felé visz; a helynévnek sines közvetítő **Totegász* alakja, ami aztán a *Varcagás ucca* analogiájára máig is **Totegász*, esetleg **Tótgász ucca* alakban maradt volna meg.

288. **Töltés.** A 88-tól kezdve a 68 jobb partján partvédelmi célból a századfordulón készült széles töltés neve.

289. **Törökszállás** [10] (sz., k.). 1794: *Törökszállás*. 1870: *Törökszállás* (sz., r., tó, út, vízmeder⁴¹). A név első feltűnésénél sokkal előbbi időben, legalább a XVII. sz.-ban keletkezhetett, mert török korból való származása kétségtelen; a szájhagyomány szerint itt *szállott* meg a török sereg.

290. **Törvényfa alatt** (sz.). XVII. sz. vége: Az Also fordulob(an) Az Akasztó Domb vagy *Törvény fa alatt* (sz.). — Az Akasztódomb alatt [12] nevű határrész másik neve.

291. **Tövis ucca** [6]. 1680, 1724, 1727, 1729, 1744, 1751, 1776, 1795, 1814, 1870 és 1900-ban említik. A 9 alatti utca töréstől a 6-ig haladó és a Tövis község felé menő 62-ben folytatódó utca neve. A 6 körüli részét *Kakasdomb* (l. ott!)-nak hívják.

292. **Tövis uccai sarampó.** 1744: az *Tövis utcaj Sarampon* kívül (szö.). — A Tövis utca végénél álló vámházra vonatkozó helynévalakulat. A *sarampó* szó az enyedi a-zó nyelvjárás egyik sajátosságát tükrözi.

293. **Tövisi út** [62]. A szomszédos Tövis község felé vezető országút neve.

294. **Újerdő.** 1775: a' Szent Iván hegye oldalán... az *uj erdőre* feljáró út és az ott Léví árok szomszédságában (sz.). — A 36 környékén levő e. neve; hogy az *új* erdőültetésre (valószínűtlen) vagy erdővágatásra vonatkozik-e, nem tudom eldönteni.

295. **Újerdőre feljáró út.** 1775-ben a 36 környékén levő e.-re menő út neve.

296. **Újrétes.** 1769: az *uj rétes* (szö.). — A *Rétes* ujonnan telepített részének neve lehetett.

297. **Újtílalom.** 1700 körül: Az *uj Tílalmon* alól az mentásbann. — A 40 körül levő művelés alatt állott, szarvasmarha számára *tílalmas* határrész neve lehetett.

298. **Új ucca.** A Tövis uccából [6] a Tót uccába [7] vezető újabbaeska utca neve.

299. **Újfalú előtt.** XVIII. sz. vége: *Újfalú előtt* (k.). — A szomszédos Szászújfalú előtt, az 51 környékén levő határrész neve volt.

300. **Újfalvi út** [53]. 1728, 1741, 1764, 1765, 1780 és 1818-ban említik. A szomszédos Szászújfalú felé a 62-ből nyíló út neve.

301. **Újhegy** [25] (szö.). 1737: az *Ujj hegy* szőlők tetején (pszö.). 1870: *Újhegy* (r., sz., ut). — Az Órhegy gerincén akkoriban ujonnan telepített szö. neve.

302. **Újmalom.** 1764: az *uj Malmon* felyül az Malom Árkára menő Lábban (sz.). Az ujonnan épített *Alsó*-, vagy pedig a *Középső malom* neve volt.

⁴⁰ MNy. III—1907:332.

⁴¹ A régen állandóan folyó Herzsapatak medre.

303. **Úr kerte.** 1700 körül: Az *ur kertin* alol Szent Kiraly utca végén (sz.). — A 8-nak a ma vasútvonal felé eső végén volt kert neve lehetett.

304. **Varcagás ucca** [3]. 1691, 1721, 1726, 1728, 1729, 1739, 1746, 1750, 1753, 1756, 1758, 1762 és 1776: *Varczagás* — *Varczagas* — *Vartzogás* — *Vartzogás utca* (— *uttza*, — *utteza*); XVII. sz. vége: 1724, 1725, 1727, 1732, 1733, 1739, 1741, 1744, 1746, 1751, 1756, 1760, 1761, 1763, 1764, 1765, 1769, 1772, 1773, 1775, 1778 és 1780: *Varczagás* — *Vartzagás* — *Varczagas* — *Varczagás utca* (*utca* — *uttza*). 1769: a Várszeg vulgo *Vartzagás Utta* 1823: az Várszeg vagyis *Vartzagás Udza* (!) 1870 körül: *Varczagas* v. Várszeg-utca. *Szilády*²⁴ a nevet, mint alább kitérni, egész alaposan a „szászok idejében“ keletkezett *Schwarze-gasse*-ből származtatja és azt mondja, hogy ezt „újabbán Várszeg-utczára magyarazták, mert a vár szögleténél kezdődik“. A szász utcanév a kiejtésben *Svárce-gass*-nak hangozhatott; ebből pedig a magyarban szabályosan kifejlődhetett a *Várcegas* — *Varcogás* — *Varcagás* alak. A Várszeg utcanév 1769-ben tűnik fel először és nem a *Varcagás* fejleményének, hanem olyan önálló helynévalkotásnak (Vár + szeg)²⁵ kell tekintenünk, melynek megteremtésében a népetimológiának döntő szerep jutott.

305. **Varcagás végén.** 1693: *Vartzogás végén* levő major hely... es két szőlő 1732: Az *Varczagás végén* való ház. 1765: A *Vartzagasi Utta Végén* a Szőlők alatt Lévo kurta földek... a Szőlő uttyáig. 1818: A *Vartzagás utta végén* (sz.). — A 8-nak a 23 felé eső végét jelölte.

306. **Varcagási felső sikátor.** 1769: a *Vartzagási Felső Sikátorban* (gyü.).

307. **Vargaszin.** 1761: Kő-Kőből Utzai *Varga-Szin*. 1769: a' *Varga Szin*. — A régen csizmadiaiparáról híres Nagyenyed piaca Kőkőből utcá-nak nevezett részében a vargák (= csizmadiák) árulóhelyének neve volt.

308. **Váro Róza berke** [43] (be., r). A név a Maros [71] partján, jelenlegi tulajdonosáról elnevezett, berket jelöl.

309. **Vasút ucca.** 1870 körül és 1900-ban a vasútállomás felé vezető utcát említik így.

310. **Vár.** A város közepén a 3 és 5 csillaggal jelzett találkozásánál, várfallal és bástyával körülvett erősség neve; régebben *Kastély* néven említik.

311. **Város földei.** 1764: Az hideg kuton alol a' *Város Földeinek* a' végiben. — Az 54 körül levő és a város tulajdonában levő földek neve.

312. **Város réttyei.** 1826: *Varas* (!) *Rettyei*. — A *Varas* alakban nyelvjárási sajátosság tükröződik.

313. **Város sátes réte.** XVII. sz. végén: Az Tegla Csürnel vagyon az bu-dős kutra és *Varos Sates retire* rugo labban (sz.). — A 38 körül a város tulajdonában volt vizenyős, sáteban gazdag rét neve.

314. **Várszeg ucca** [3]. 1769: a Fell-Enyed felől való Forduloba: a *Várszeg* vulgo *Vartzagás Utta* végén való rendben. 1823: az *Várszeg*, vagyis *Vartzagás Udza* (!) 1870 körül: *Varczagas* v. *Várszeg-utca*. 1900 körül: *Várszeg utca*. — Az előbb *Varcagás* utcának nevezett utca későbbi, népetimológia útján képződött magyar neve.

315. **Várszeg utca vége.** 1870 körül: Várszeg-utca vége (agyaghely, l. sz., köves terület). — A *Varcagás*, később *Várszeg utca* végén levő terület neve.

316. **Vereskeresztnél** [41]. 1780: az *Veres kereszt*en alol az ország ut hosszába (sz.). 1818: A' *Veres kereszt*nél (sz.). — Az 55 végén kezdődő és a 32 felé vezető út mellett levő rozsdás *veres kereszt* körüli terület neve.

317. **Veresmart alatt.** 1757: Apahida előtt a' *Veres Mart* alatt (ku.). — A 49 része volt.

318. **Végherzsa** [65] (szö., gyü., e., k., l.). 1700: *Vegh Herzsa* (szö.). 1732: Az *Vég Hersan* (szö. és pusztás szö.). 1733: *Veg hersán* (gyü.) 1744: *Vég Hersa* (szö.). 1756: a' *Vég Hersán* (pszö., és „egy néhány gyü.“). 1762: a *vég hersa* 1763: a *Vég hersa* nevü Szőlő Málban. 1768: *Vég hersa* (pszö.). 1769: a *Vég*

²⁴ MNyr. III. — 1907:332.

²⁵ Szeg = szegelet, szélső vagy valaminek sarok része. Vö. Kenderszeg, Felszeg, Alszeg stb.

Hersán (gyü.). 1870 körül: *Végherzsa* (r., sz., l., e.). — A Herzsa Enyedtől legtávolabb eső végső része.

319. **Vinkler ucca.** A [7] környékén az Ebhátra vezető és innen *Ebhát*-, népiesen *Gatyaszár uccának* nevezett utca neve. A benne levő telkek nagyrészt egy *Winkler* nevű orvos tulajdonában voltak; innen származik a név.

320. **Viz ucca.** 1870 és 1900 körül, mint a 3-ból a 9 és 4 között a patakra merőlegesen menő utcát említik.

321. **Vizköz ucca.** 1870 körül a 4 felső részén említik.

322. **Zsidótemető.** A Hellos [11] oldalában lévő izraelita temetkezőhely neve.

Források jegyzéke.

Ahol a lelőhelyet nem jelzem, mindig a kolozsvári állami levéltár (Archiva Statului) Dobolyi és Szántó cs. levéltára értendő.⁵³ Forrásaimat csak az adatok évszám szerinti összesített felsorolásával jelzem.

1578: Magyar Nemzeti Múzeum, gr. Bánffy lvt.

1641: U. o. gr. Bethlen cs. lvt. 5465 cs.

1659: Erdélyi Múzeum lvt. Dósa Elek hagyatékának *Enyedi levelek* c. csomójában.

1677: D. I. 25.

1686: D. I. 33.

1679: D. I. 28.

1687: D. I. 30.

1680: E. M. Dósa lev.

1688: E. M. Dósa lev.

1684: D. I. 29.

1691: D. I. 34.

1693: Magyar Nemzeti Múzeum gr. Bethlen lvt. 5473 cs. és D. I. 38.

XVII. sz. vége: Keltezetlen, vízfoltos, rongált és csonka vagyonösszeírás a Dobolyi cs. leveleinek beosztatlan anyagában.

1700: D. I. 49—50.

1700 körül: D. I. 51.

1700—1701: Magy. Nemz. Múz. i. h. 5505 cs.; az egykorú conscriptióról vett hivatalos másolat 1772-ből.

1702: D. I. 57.

1730: E. M. Dósa lev.

1706: D. I. 60.

1732: D. I. 149.

1708: D. I. 62.

1732: D. I. 154 és 157.

1710: D. I. 69.

1736: D. I. 166.

1711: E. M. Dósa lev.

1737: D. I. 168/a.

1717: D. I. 92.

1738: D. I. 172.

1719: D. I. 135.

1739: D. I. 174—176.

1720: D. I. 96.

1740: D. I. 178.

1721: E. M. Dósa lev.

1741: D. I. 181, 184 és 186.

1723: D. I. 104—105.

1742: D. I. 196.

1724: D. I. 106, 107 és 122.

1744: D. I. 205 és 226; III. 651

1725: D. I. 115—117.

1745: D. I. 216.

1726: D. I. 124 és 126.

1746: D. I. 219 és 222.

1727: D. I. 127.

1747: D. I. 227.

1728: D. I. 130, 132 és 133.

1748: D. I. 231.

1729: D. I. 137—140.

1749: D. I. 233.

⁵³ A levéltár tisztviselőinek ezúton fejezem ki köszönetem a kutatás munkájában való készséges támogatásért.

- 1750: D. I. 242.
 1751: D. I. 245—246.
 1753: D. I. 257 és 262.
 1756: D. I. 269 és 271.
 1757—1758: D. I. 276/a, 278, 281 és 283.
 1759: D. I. 291.
 1760: D. II. 306, 308 és 311.
 1761: D. II. 322, 324, 325 és 328.
 1762: D. II. 332.
 1763: D. II. 341—344.
 1764: D. II. 351, 352 és 354.
 1765: D. II. 362 és 364.
 1766: D. II. 367, 373 és 374/a.
 1768: D. II. 391, 394, 396, 397 és 401—402.
 1769: D. II. 407, 408, 410 és 414.
 1770: E. M. Dósa lev. és D. II. 420 és 426.
 1772: D. II. 437.
 1773: D. II. 450.
 1774: D. II. 454.
 1775: D. II. 465—467, 469 és 474.
 1776: E. M. Dósa lev. és D. II. 484.
 1777: D. II. 491, 494 és 497.
 1778: D. III. 536.
 1779: D. III. 532.
 1780: D. III. 546, 547 és 551.
 1781: D. III. 559.
 1782: D. III. 569—570.
 1784: D. III. 591.
 1789: D. III. 668.
 1792: D. IV. 691.
 1792: *Inquisitio* 302. (Vallatás az egyházközségek ingó és ingatlan vagyona iránt.) Nagyenyei egyházmegyei lvtára.
 1795: D. IV. 753.
 1796: D. IV. 764.
 1797: D. IV. 785, 790, 791 és 794.
 1800: D. IV. 827 és 835.
 1801: D. IV. 846 és 847.
 1802: D. IV. 854 és 858.
 1803: D. IV. 858.
 1804: D. IV. 876.
 1807: D. IV. 909.
 1813: E. M. Dósa lev.
 1814: D. V. 966.
 1817: D. V. 1009.
 1818: D. V. 1012.
 1823: D. V. 1081.
 1826: E. M. Dósa lev.
 1830: D. V. 1169.
 1833: D. V. 1201.
 1839: D. V. 1227 és 1231.
 1845: E. M. Dósa lev.
 1850: D. V. 1298.
 1859: D. V. 1336 és 1340.
 1870 körül: A nagyenyei telekkönyvi hivatal részlet-lajstroma és vázlatai.
 1900 körül: *Nagyenyei r. t. város helyszínrajza*. Lépték — 1:2880. Évszám nélküli, a század elején készült könyvnyomatos térkép Sándor Ferenc banktisztviselő tulajdonában Nagyenyeden.

Szabó T. Attila.